

Alt. o.

320

ÚJABB ADATOK
ERDÉLY BOGÁRFAUNÁJÁHOZ.

IRTA

ORMAY SÁNDOR.

RECENTIORA SUPPLEMENTA
FAUNAE COLEOPTERORUM
IN TRANSILVANIA.

SCRIPSIT

ALEXANDER ORMAY.

BUDAPEST, 1890.

RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJA.

—
SZERZŐ KIADÁSA. — EDITIO AUCTORIS.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ÚJABB ADATOK
ERDÉLY BOGÁRFAUNÁJÁHOZ.

IRTA

ORMAY SÁNDOR.

RECENTIORA SUPPLEMENTA
FAUNAE COLEOPTERORUM
IN TRANSILVANIA.

SCRIPSIT

ALEXANDER ORMAY.

BUDAPEST, 1890.

RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJA.

—
Szerző kiadása. -- EDITIO AUCTORIS.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ERDÉLYBEN TETT KIRÁNDULÁSAIM EMLÉKÉRE.

IN MEMORIAM ILLARUM EXCURSIONUM, QUAS IN
TRANSSILVANIA FECERAM.

Midőn hivatásom más tájak felé vezérel és én kedvtelésemm eddigi színhelyétől búcsúzom, elérkezettnek látom az időt arra nézve, hogy a közelebbről lefolyt 3 év alatt, azaz 1888 óta az erdélyi hazarész területén folytatólagosan meg-ejtett bogárfaunisztikai kutatásaimról számot adván, ezuttal második pótléket szolgáltatassak a Bielz-féle „Käferfauna“-hoz.

Eltekintve az általam Nagy-Szeben környékén állandóan eszközölt gyűjtéstől, felsorolandónak vélem, hogy az 1888. évi iskolai szünidőben ismételten bejártam az erdélyi Érc-hegységet, továbbá Petrozsény tájékát és a Pareng-hegycsoportot; 1889-ben a Cibinhegységbe, Códhegységbe és a fogarasi havasokba tettem napokra és hetekre terjedő kirándulásokat, valamint ez év július havában Borszéken foglalkoztam gyűjtéssel. Igen lekötelező buzgósággal voltak segítségemre most is Szamosujvárt Dr Mártonfi Lajos, Nagy-Enyeden Elekes Károly és Szilágyi Gyula tanár urak, kik ugy maguk gyűjtöttek, mind tanítványaik által e hazarész különböző vidékein gyűjtöttn, az anyagot hozzám beküldötték. Ferenczy István nagy-szebeni tanártársamat is rész illeti az alábbi eredményből, a mennyiben 1888-ban nemes lelkesedésből bogárgyűjtéssel fűszerezte borszéki tartózkodását.

Kapcsolatban azon vallomással, mely szerint már előbbi dolgozatom¹⁾ bevezetésében mondtam, hogy célom a bogará-

¹⁾ Adatok Erdély bogárfaunájához. Nagy-Szeben. 1888.

Cum novo munere in alias regiones transferor valedicoque locis, quibus utiles voluptates meas persequer, tempus adesse puto, quo de indagationibus, a me abhinc tres annos, id est ab anno 1888, per partes diversas Transsilvaniae factitatis, rationem reddam, simul offeram secundum supplementum operis Bielz-i, quod inscribitur „Käferfauna“.

Propinquis urbi Cibinio (Nagy-Szeben) locis assidue conquisivi bestiolas, coleoptera dictas; praeterea enumerandum esse puto me feriis scholasticis anno 1888. iterum ac saepius Transsilvaniae Montes Metalliferos — qui dicuntur — peragrasse, nec non saltus oppidi Petrozsény iugaque montium Pareng; anno 1889. in montes Cibinienses, Códenses, in Alpes Fogarasienses excursiones plurium dierum, imo hebdomadam fecisse, totum mensem Julium in balneo Borszék insectis conquirendis contulisse. Enixissimo studio me et nunc adiuvat Armenopoli (Szamosujvár) Dr Ludovicus Mártonfi, Egidiopoli (Nagy-Enyed) Carolus Elekes et Julius Szilágyi professores, qui et ipsi diligenter conquirebant insecta et discipulos ad investigandas regiones diversas compulerunt. Et collegae meo Cibiniensi Stephano Ferenczy debetur pars eventus secundi, de quo infra mentio fiet, quod anno 1888. aestiva rusticatione Borszékiensi studiis accensis animum ad colligenda coleoptera intendit.

Iam in praefatione opusculi prioris¹⁾ commemoravi, me

¹⁾ Supplementa Faunae Coleopterorum in Transsilvania, Nagy-Szeben. 1888.

szat elhagyatott ösvényén Fuss és Bielz nyomdokaiban járni, e nemű állásfoglalásom mellett természetszerűleg más hazai gyűjtők idevágó tevékenységét is figyelemmel kísértem. Mig egyrészt e téren újabb időben bizonyos felpozsduulás nyilvánult, addig másrészt — mi egyébiránt csak a buzgalomnak tulajdonítható — oly tünetek is jelentkeztek, melyeknél fogva a pohár olykor nem bírja a tartalmát és kicsordul: de van haszna tagadhatlanul ennek is, mert elvégre csak magunknak tanulunk. Így itt-ott meg kell emlékezmem Méhely Lajos brassóvidéki- és Dr Cserni Béla Gyulafehérvár környékén eszközölt gyűjtéséről, kik közül előbbi a kolozsvári „Orvos-Természettudományi Értesítő” 1889. évi folyamának 193—240. lapjain, továbbá az 1890. évi folyam 219. lapján —, utóbbi az „Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat” 1888. és 1889.-i évkönyveiben tette közzé észleleteit. Dr Bálint Sándor székelyföldi (Coleoptera-)gyűjtése, miként ez a kolozsvári „Orvos-Természettudományi Értesítő” 1889. évi 275—279. lapjain nyert visszatükrözést, nem szolgáltat okot megjegyzésekre. Fölötte örvendetes eseményként való üdvözlés illeti meg a nagynevű königsbergi tudós, Dr Seidlitz „Fauna Transsylvanica” című klasszikus művének megjelenését, melynek bizonyára minden honi entomologus várva várja a befejezését. Ezen mű bogártani ismereteink előmozdításában korszakot alkot, és — bár emberi alkotás létére itt-ott egyéni véleményről mentesítve nincs — a legkényesebb és alig leküzdhetőknek látszó kérdésekben „lakonikus rövidséggel, de attikai sóval” hiteles utbaigazítást nyújt.

Folytatólag kötelességemnek ismerem jelenleg némely

in deserta doctrina coleopterologiae viam Fuss-i Bielzique secuturum esse. Contexte cum hac confessione nihilominus non abnuerin, me aliorum quoque in patria collectorum opera huc spectantia non neglexisse. Cum partim in hac doctrina aetate recentiore motus quidam strenuus observatus sit, alias — quod tantum nimio studio tribuendum censeo — auctores „non diu versabant, quid ferre recusarent, quid valerent humeri“; sed dubitari non potest, quin haec quoque res utilis sit, quippe tantum nobis ipsis discamus. Inter quae commemoranda est conquisitio coleopterorum, quam fecit in districtu Brassoviensi Ludovicus Méhely, in districtu autem Alba-Julienſi Dr Béla Cserni, quorum prior in annalibus societatis Claudiopolitanae „Orvos-Természettudományi Értesítő“ anni 1889. pag. 193—240. —, ceterum anni 1890. pag. 219. —, alter autem in commentariis anni 1888—89. „Societatis Comitatus Albensis Inferioris, historiae, antiquitatibus naturalibusque scientiis perscrutandis“ edidit observationes suas. Collectio Dr-is Alexandri Bálint non praebet materiam annotandi, quod in societatis Claudiopolitanae annalibus, qui dicuntur „Orvos-Természettudományi Értesítő“, anni 1889. pag. 275—279. scriptum videtur. Exoptatissimum munus salutandum est Dr-is Seidlitz Königsbergiensis, clarissimi nec non perfectissime eruditi viri opus inclitum, quod inscribitur „Fauna Transsylvanica“, cuius consummationem entomologi nostrates sine dubio desiderio flagrantissimo expectant. Quod opus in scientiis entomologicis promovendis familiam ducit, et quod — etsi opus a homine mortali perfectum nonnullis locis indicio ipsius auctoris aliquantulum voluntario non careat — in quaestionibus maxime dubiis et vix vincibilibus „brevitate Laconica quadam, sed sale Attico“ locupletissimam interpretationem praebet.

Praeter haec meum esse putavi hac occasione corrigere

hiba kiigazítását, mely ezelőtt 3 évvel megjelent s főleg¹⁾ alatt idézett munkámba, a nélkül hogy magamat váddal illethessem, belecsúszott. Az I. részben pusztán az Erdély területére nézve újak gyanánt felfedezett fajok és lelethelyeik elősorolását közlöm, míg a már ismert fajoknak időközben rengeteggé felhalmozódott újabbi lelethelyeivel egyáltalán nem foglalkozom. A systematikai sorrendet a „Catalogus Coleopterorum Europae et Caucasi“ 3. kiadása szerint tartom szem előtt; a családok szerint való elősorolást egyrészt térkimélésből vélem fölöslegesnek, másrészt pedig azért, mert hasonló dolgozat főképen szakértők kezén fordul meg, kiket az ily rossz szokáson alapuló vezetéstől meg kell kimélnünk. A III. részben egy igen hasznos készülékre irányítom a gyűjtők figyelmét.

Végül kiválóan hálás köszönetet rovek le magam és mindnyájunk nevében Dr Eppelsheim E. —, germersheimi orvos és nagynevű természetbuvár irányában, ki ritka szeretetreméltósággal kezemre járt és felülvizsgálásaival épen a legkényesebb bogárcsaládban, a Staphylinidák családjában, tisztázta a helyzetet. Kivüle még régebbi jóakaróim —, névszerint E. Reitter, Dr G. Stierlin, L. Ganglbauer és Frivaldszky János urak szíves támogatásával dicsekedhetem, kiknek e szerény sorokban is a legőszintébb hálával adózom.

Nagy-Szeben, 1890. évi június hóban.

Ormay S.

nonnullos errores, qui tribus annis ante in opusculum, quod supra sub ¹⁾ attulimus, subrepere, sed quorum culpa non ad me referenda est. Ceteroquin in parte I. tantum eas species publicabo, quae in Transsilvania ut nova inventae sunt, nec non loca, ubi reperiuntur, dum verba non facio de specierum iam notarum locis inveniendi, quorum numerus interea sexcenties augebatur. Ordinem systematicum ad III. editionem „Catalogi Coleopterorum Europae et Caucasi“ servabo; super-vacaneam ratus enumerationem familiarum partim ad spatium lucrandum, partim, quod huiusce modi opus praecipue viris hac arte eruditis destinatum est, quibus tam mala consuetudine positi indicis molestiam afferre noluerimus. In parte III. virorum, qui colligunt, animum ad apparatus utilissimum quendam converto.

Denique maximas ago gratias meo et omnium nostrorum nomine Dr-i E. Eppelsheim, medico Germersheimensi et inclito naturae perscrutatori, qui singulari officio me adiuvit et percensendo familiam coleopterorum maxime ancipitem, Staphylinidarum, explanavit. Praeter quem benevolentissimos mihi viros doctos E. Reitter, Dr G. Stierlin, L. Ganglbauer et I. Frivaldszky commemorare debeo, quibus ob adiumenta mihi et antea praestita hoc loco iterum ac iterum reddo gratias.

Nagy-Szeben, mense Junio a. 1890.

A. Ormay.

Rövidítések magyarázata.

Explicatio abbreviationum.

- Bo* = Borszék; *Bő* = Bedelő (Torda-Aranyos); *Bul* = Bulea tó környéke a kerczi havasokban.
Có = Cód völgye.
Dt = Detonáta.
Gb = Götzenberg (Kis-Disznód mellett); *Gyó* = Gyógyfürdő;
GyT = Gyergyó-Tölgyes.
Hp = Horgospatak (Szolnok-Doboka).
Kak = Kákova (Alsó-Fehér); *Kd* = Kis-Disznód; *Kh* = Kerczi hegység; *Ksz* = Kereszténysziget (Szeben); *Kv* = Kézdi-Vásárhely.
Lt = Lotrióra völgye.
Mdv = Medisch völgye (a Vörös-toronyi szoros mellett).
Ne = Nagy-Enyed; *NSz* = Nagy-Szeben; *NSz (a. B.)* = Nagy-Szeben, alter Berg; *NSz (f. c.)* = Nagy-Szeben, fiatal erdő; *NSz (S. c.)* = Nagy-Szeben, Schuppich erdő.
Pr = Praesba (Códhegység).
Su = Santa (Cibinhegység).
Szam = Szamosujvár; *Sze* = Szent-Erzsébet.
Vt = Vörös Toronyi szoros.

-
- A. B. B. I.* = Méhely Lajos, Adatok a Barczóság Bogárvilágának Ismeretéhez. — Orvos-Természettudományi Értesítő, Kolozsvár, 1889.
A. E. B. = Ormay Sándor, Adatok Erdély Bogárfaunájához, Nagy-Szeben, 1888. — A nagyszebeni államfőgymnasium 1888. évi értesítőjének melléklete.
B. Kf. = E. A. Bielz, Siebenbürgens Käferfauna, Hermannstadt, 1887.
D. E. Z. = Deutsche entomologische Zeitschrift.
F. T. = Dr Seidlitz, Fauna Transsylvania, Liefg I—IV.
O. T. É. = Orvos-Természettudományi Értesítő, Kolozsvár.
S. F. C. = Alexander Ormay, Supplementa Faunae Coleopterorum in Transsylvania. — Additum programma regii gymnasii Cibiniensis anno 1888.
W. E. Z. = Wiener entomologische Zeitung.

I.

Pötlandók. — Addenda.

Bembidion dalmatinum Dej. (nec Schaum)	Szc, Kh.
Mannerheimi Sahlb.	NSz(S. e.), Bo.
Anophthalmus paroeus Friv.	Bö.
Dyschirius Bonellii Putz.	Nc.
Amara convexior Steph.*)	Sn, Lt, Kh.
anthobia Villa.	NSz.
sabulosa Serv.	NSz.
Poecilus marginalis Dej.*)	Kak.
Pedius inquinatus Stm.	Kv.
Blechnus maurus Sturm.*)	NSz.
Bolitochara Mulsanti Sharp.	Bo.
Leptusa Bodemeyeri Eppelsh.	Sn.
Ischnoglossa prolixa Grav.	Pr.
Microglossa gentilis Lünem.	NSz.
pulla Gyll.	Gb.
Aleochara rufitarsis Heer.	NSz.
villosa Mannh.	NSz.
inconspicua Aubé	NSz.
procera Er.	Kh.

*) Csillag-jegygyel e felsorolásban azon fajok jelölvék, melyeket újabb időben (O. T. E. 1890. 219. l.) Méhely úr is talált. E bogarakra vonatkozó adatai ezennel megerősítést nyernek.

In hac enumeratione cum signo stellae notantur illae species, quae recentioribus diebus a D-o Méhely inventae sunt. (O. T. E. 1890. pag. 219.) Indicia eius ad haec coleoptera spectantia hac occasione comprobantur.

2) V. II. 9.

Dinarda dentata Grav.	Gb.
Myrmedonia limbata Payk.	NSz.
Gnypeta labilis Er. (carbonaria Manh.)	Sze.
Homalota (Aloconota) currax Kr.	Su.
(Traumoecia) nigricornis Thoms.	NSz (S. c.)
(Amischa) cavifrons Sharp.	Lt.
Thectura (Dinaraea) arcana Er.	Pr.
Ocyusa incrassata Muls. (nec Rey) ³⁾	Bo.
Pronomaea rostrata Er.	NSz (S. c.)
Mycetoporus niger Fairm.	Bo.
pronus Er. v. clavicornis Fauv.	Lt.
Quedius auricomus Kiesw.	Có.
fulvicollis Steph.	Bul.
Philonthus frigidus Kiesw.	Pr.
aerosus Kiesw.	Pr.
agilis Grav.	NSz, Dt.
albipes Grav. v. alpinus Eppelsh.	Pr.
virgo Grav.	NSz.
Lathrobium longulum Grav. v. longipenne Fairm. ⁴⁾	NSz.
fovulum Steph. Czwal.	NSz.
Stenus longipes Heer. ⁵⁾	GyT.
Euasthetus ruficapillus Lac. ⁵⁾	NSz, NSz (S. c.)
laeviusculus Munnh.	NSz.
Bledius atricapillus Germ.	Kak.
Platysthetus capito Heer.	NSz (S. c.)
nitens Sahlb.	Szam.
Oxytelus sculpturatus Grav.	NSz (a. B.), VI.
Ochtheophilus (Ancyrophorus) aureus Fauv.	Bul.
Compsochilus palpalis Er.	NSz (f. c.)
Anthophagus praeustus Müll.	Szam.
Homalium scabriusculum Kr.	Su.
Bryaxis antennata Aub.	Adv.
Cephennium difficile Reitt.	Lt.
Drimeotus Ormayi Reitt. ⁶⁾	Bö.
Liodes curvipes Schmidt.	Sze.

³⁾ = Oxypoda (Mniusa) incrassata Muls. — F. T. pag. 490.

⁴⁾ V. II. 15.

⁵⁾ V. II. 17.

⁶⁾ V. II. 18.

Atomaria umbrina Gyll.	Gb.
morio Kolen.	Pr.
nigriceps Er.	NSz.
Epuraea immunda Er.	Sn.
Meligethes bidentatus Bris.	Sn.
Hadrotoma marginata Payk.	NSz.
Hister 14-striatus Gyll.	Szam.
Aphodius scybalarius F.	Bo.
Dicerca alni Fisch.	NSz.
Agrilus pratensis Ratz.	NSz.
cinctus Ol. ⁷⁾	NSz (f. e.)
Adrastus lacertosus Er.*)	Kh.
Malthinus biguttulus Payk.	Bo.
Cis rugulosus Mell. ⁸⁾	Kd.
dentatus Mell.	Sn.
Dorytomus minutus Gyll.	Có, Szam.
Bagous binodulus Herbst.	Szam.
lutulosus Gyllh.	Sze.
Tychius pusillus Germ.	Bo.
Ceuthorrhynchus angulosus Boh.	NSz.
chalybaeus Germ.	Sze.
Apion Hookeri Kirb.	Ksz.
simile Kirb.	NSz (S. c.)
punctigerum Payk. (nec Thunb. = platalea Germ.)	NSz.
	Gyó.
Ernoporus fagi F. Nördl.	Gb.
Oxymirus cursor L. v. testaceus Gredl.	Bo.
Leptura tesserula Charp.	Hp.
Callidium variabile L. v. fennicum L.	NSz, Szam.
angustum Kriechb.	Bo.
Monochammus saltuarius Gebl. ⁹⁾	Bt.
Orina virgulata Germ. v. candens Weise.	Pr, Kh.
Phyllotreta tetrastigma Com.	NSz.
nodicornis Marsh.	Szam.
Dibolia occultans Koch.	NSz (a. B.), NSz (S. c.)

⁷⁾ V. II. 23.

⁸⁾ Égerfa kérgén. — In cortice Alni glutinosae.

⁹⁾ V. II. 23.

II.

Megfigyelések és kritikai megjegyzések.

1. *Carabus violaceus* L. Erdélyben előfordul-e?

Méhely Lajos úr jegyzetei között¹⁰⁾ következők foglalvák:

violaceus L. — Brassó mellett a Keresztényhavason (M.) Ormay Sándor (Id. mű 9. lap) kétségbe vonja Bielz-nek a *violaceus* L.-re vonatkozó adatait; én (!) azonban Brassót és környékét illetőleg megerősíthetem azokat.

v. Wolfi Dej. — Bucsecs, 1888. júl. 30. (M.)“

E szerint Brassó vidékén nemcsak a *v. Wolfi*, hanem a töalak (*violaceus* L.) is előfordulna? — Föl kelle tennem, hogy Méhely úr munkám idézett helyét jól megnézte s mindamelllett, hogy ott Erdélynek egymástól igen távolfekvő 8 lelethelyéről származó jelentékeny készletemet G a n g l b a u e r által felülvizsgáltnak nyilvánítom, velem szemben állást foglalt; holott ennek szüksége fen nem forgott, mert én e *Carabus*-nál Bielz-nek esetleg Brassó vidékére vonatkozó adatait egyetlen egy szóval sem érintém. Igen érdekelt a dolog. Miután a mindkét bogárnál zárójelben foglalt *M*-betű Méhely úr sajátkezű gyűjtésére vall, megtekintés céljából — gondo-

¹⁰⁾ O. T. É. 1889. 196. l.

II.

Observata et adnotata critica.

1. Num inveniatur in Transsilvania *Carabus violaceus* L.?

Inter adnotata ¹⁰⁾ Ludovici Méhely haec occurrunt:
„*violaceus* L. — Ad urbem Brassó in monte Keresztényhavas (M). Alexander Ormay (op. allatum pag. 9.) in dubitationem vocat Bielz-i dicta de *violaceo* L.; ego (!) autem, quod ad urbem Brassó et propinquos locos attinet, affirmo ea.

v. Wolfi Dej. — Bucsecs, 30. jul. 1888. (M)“

Sententia horum verborum locis circum urbem Brassó sitis non solum *v. Wolfi*, sed typus quoque *violacei* L. occurrat? — Supponendum erat D-um Méhely opusculi mei locum supra citatum bene introspexisse et quamquam ibi declaravi copiam meam Caraborum, quae octo diversis Transsilvaniae locis conquisita sit, a D-o Ganglbauer esse percensam, adversus me certat; quod omitti potuisse reor, quia dicta Bielz-i de hoc *Carabo*, quod ad propinqua urbi Brassó loca attinet, ne verbo quidem repuli. Rem meam tractari putabam. Cum litera *M* apud ambo coleoptera in parenthesi posita collectionem Méhely-i ipsius significasset, ad respi-

¹⁰⁾ O. T. É. 1889. pag. 196.

lám — valószínűleg a kérdéses példányok is beszerezhetők. Megkértem tehát Méhely urat ezek beküldésére, mit ő, saját példányait még egy másik brassói gyűjtő készletével megtoldván, teljesített is.

Már a mult években Ganglbauer L. (Bécs) és Zeiller K. (Regensburg) urak közvetítésével Északi Poroszországból származó typicus *violaceus* L.-példányok birtokába jutván, alkalmam nyílt a bonyolultnak látszott kérdést, mely Dr Seidlitz F. T. művének 8. lapján sem nyert szerencsés megoldást, tanulmány tárgyává tennem. 1888 óta folytatólag még számos erdélyi lelethelyről kaptam példányokat, melyek a porosz typicus alakokkal összehasonlítva mindig ugyanazon eltéréseket mutatták és kivétel nélkül (pedig 300 db bizonyosan megfordult a kezemen) *v. Wolfi Dej.*-féléknek bizonyultak. — Így Méhely úr példányaiban, miként sejtém, csakugyan és kizárólag a *Wolfi Dej.*-féle faj tűnt elem. Tartozom a bizonyítással; — megkísérlem.

Az erdélyi (sőt valószínűleg széles magyarországi) *violaceus*-féle és a porosz hasonló *Carabus* között a **testalkatban** rejlik a főkülönbség, nem pedig a szárnyfedők szemerkéiben, mert ezek nagysága és érdekessége még a typicus *violaceus*-nál is subjectiv megítélés alá eshetik, nevezetesen:

A porosz *violaceus*-példányok alakja egyenletesen és nyilván hosszabbra nyúlt, a vállaknál ép oly széles, mint a test közepében és utolsó harmadában; — bizvást egyenközűnek mondható, míg hátul tompára van lekanyarítva. (L. mellékelt táblán, 1. ábra a.)

Az erdélyi példányok vállon legkeskenyebbek, innen hátrafelé lassanként szélesbülnek és a test utolsó harmadában érik el legnagyobb szélességüket; — így inkább a tojásdad alakot közelítik meg, míg testük hátul jelentékenyen hegyesebb szöglet alatt csúcsosabbra nyúlik ki. (L. mellékelt táblán, 1. ábra b.)

ciendum exemplaria ipsa comparari posse putavi. Ad haec mittenda igitur D-um Méhely rogavi, qui non est cunctatus, cumalata alius quoque cuiusdam Brassoviensis collectoris materia, illa mihi mittere.

Cum iam annis prioribus beneficio D-orum L. Ganglbauer (Vindobonae) et C. Zeiller (Ratisbonae) typicos *violaceos* L. ex Borussia septentrionali acquisiissem, facultas mihi oblata est quaestionis scrupulosae, quam nec Dr Seidlitz in pag. 8. operis *F. T.* probabiliter diiudicavit, in disceptationem vocandae. Ab anno 1888. assidue ex multis Transsilvaniae locis accepi exemplaria, quae collata cum typis Borussicis, semper eadem discrepantia praebabant et se sine exceptione (quamquam vel trecenta exemplaria perscrutabar) v. *Wolff Dej.* praestabant. — Sic, ut opinabar, in exemplaribus cunctis D-i Méhely varietatem *Wolff Dej.* cognovi. Quod a me comprobandum; — experiar.

Maximum discrimen inter Transsilvaniae (immo vero totius Hungariae) *violaceum* et Borussicum similem *Carabum* in habitu est, non in granulis elytrorum, quia nec apud typum *violacei* potest pro certo affirmari, quam magna et scabrosa sint, imprimis quod:

Violaceus Borussicus aequilatus et aperte magis elongatus est, ad humeros tam latus, quam in medio et ultimo triente corporis; — certo parallelus dici potest, dum postice obtuse rotundatus est. (V. in tabula addita fig. 1. a.)

Exemplaria Transsilvanica ad humeros angustissima sunt, inde retrorsum sensim latiora fiunt et in ultimo corporis triente maximam latitudinem assequuntur; — quo modo formae ovali non sunt dissimilia, dum corpus postice sub angulo acutiore in apicem exit. (V. in tabula addita fig. 1. b.)

Sok között 1—2 erdélyi példánynál ilyen apróra tényleg be nem válik e diagnózis, mi azonban a szabályt meg nem dönti, mert a test mindenkor kiszélesedik (ívalakban görbül = gerundet) a közepe felé. Az egyenközűséghez való hajlással épen a simább és fénytelen alakoknál (tehát a Dejean által felállított *c. Wolffi*-nál) találkozunk, vagy pedig csak csatlódás, mert gyöngé, még kellőleg nem chitinizálódott és száradásnál behorpadt példányoknál esik meg, vagy olyanoknál, melyeknél száradáskor egyik szárnyfedő a másik fölött áthajol.

Főlebb mondtam, hogy a szárnyfedők szemerkéinek érdeségi fokozata szerint eligazodni nem lehet. Az én porosz példányaim tényleg sokkal durvább szemerkékkel bírnak; mint-hogy azonban arra nézve nincs elegendő tapasztalásom, vajjon a porosz és svédországi *violaceus*-ok között simább, illetőleg durvábban és finomabban szemerkézett átmeneti alakok nem fordulnak-e elő, azért e tekintetben tartózkodó álláspontra helyezkedem, ámbar a mi példányaink után következtetve ugyane kérdésre igenlőleg lehet válaszolni.

Számoljunk a tényekkel. — Linné a typust svédországi példányok után írta le; vajjon minden aprólékos követelménynek megfelelő szabatossággal írta-e le, az nem tartozik rájuk; elég az, hogy Linné szeme előtt a svéd *Carabus* lebegett. — Dejean a *violaceus* L.-féle typust csak Svédországból és Észak-Németországból idézi, illetőleg innen és onnan azonosítja.¹¹⁾ — A Catalogus Coleopterorum Europae et Caucasi 3. kiadásának szerzőiről (nevezetesen Dr Heydenröhl) föl kell tenni, hogy őket a *violaceus* L. mellett szereplő „*E. b.*“ (Europa borealis) jelzésnél öntudatos szakavatottság

¹¹⁾ „On le trouve en Suède et dans le nord de l'Allemagne.“ Dejean. Species général des Coléoptères, A Paris, 1826. Tome Second, pag. 133.

Quae diagnosis inter multa apud 1—2 exemplaria Transilvanica ad unguem non semper convenit, sed qua re regula non evertitur, quia corpus versus medium semper latius fit (in formam arcus curvatur = gerundet). Exemplaria laeviora et minus nitida (quae a Dejean-o v. *Wolffi* sunt dicta) magis vergunt ad formam parallelam, aut fallimur, quia hoc apud exemplaria debilia, non satis chitinisata et in siccando compressa evenit, aut apud talia, quorum alterum elytron altero tegitur in siccando.

Iam supra dixi ex gradu scabritiei, quo granula elytrorum sunt, nihil cognosci posse. Exemplaria mea Borussica vero granula multo scabrosiora habent; sed quoniam mihi peritia deest, an inter *violaceos* Borussicos Suecicosque laeviores, vel fortius ac subtilius granulatae formae transitoriae sint, nec ne, ob quam causam cautius me gero, etsi responsum huius quaestionis ex exemplaribus nostris effici cogique possit.

Sed facta loquuntur. — Linné typum *violacei* secundum exemplaria Suecica descripsit, utrum postulatis accuratissimis diligentia pari descripserit typum, an non, hoc nihil ad rem; at dubitari non potest, quin ob oculos Linné-i *Carabus* Suecicus versatus sit. — Dejean typum *violacei* *L.* tantum ex Suecia et Germania septentrionali affert, ambo idem et par esse affirmans.¹¹⁾ — Non ambigitur, quin auctores (imprimis Dr Heyden) III. editionis Catalogi Coleopterorum Europae et Caucasi in notatione „*E. b.*“ (Europa borealis), quae *violaceo* *L.* adiecta est, studiis diligentissimis

¹¹⁾ „On le trouve en Suède et dans le nord de l'Allemagne.“ Dejean. Species général des Coléoptères, A Paris, 1826. Tome Second. pag. 133.

vezérelte. — Im ezekből a *violaceus* L.-féle *Carabus*nak Magyarországon való előfordulása nem következik.

És mégis, tekintélyes honi entomologusok műveiben is találkozunk a *C. violaceus* L. felemlítésével. Szerény véleményem szerint ez onnan ered, hogy a nagytudományu férfiak ilyen kérdésesnek nem is álmódott dolgot kellő figyelemre nem méltattak és részben hagyományos meghatározások parancsoló befolyása alatt állottak. Valamint a búcsún, úgy itt is egy előénekes intonált, a tömeg pedig rázendíté. — *C. violaceus* itt, *C. violaceus* ott, de az egy területen is található példányok variálásának bizonyos foka aligha képezé elegendő ösztönzés okát arra nézve, hogy a különböző országok hasonló alakjait is beható szemügyre vegyék, vagy hogy gyűjteményeiket innen s onnan származó és azonosaknak vélt, tehát fölös példányokkal tömögessék.¹²⁾

A kezeimen megfordult számos erdélyi példány és a BIRTHLER úr szivességéből *r. Wolfi Dej.* név alatt szerzett Szörény-krassóvidéki példányok között csak annyi különbséget találok, hogy utóbbiak nagyobb termetűek, de ezen jelenség a különválasztásra okot nem adhat. — FENICHEL SAMU úr által a rumániai Jalomicza-völgyben gyűjtött példányaim az idevalóknál sokkal érdekesebbek, szinte a poroszokkal egyezők, tehát a szemerkék minősége után és a DR SEIDLITZ *F. T.*-jában foglalt lakonikus jellegzés szerint *violaceus*-oknak volnának tekintendők, de testalkatban legkevésbé sem térnek el az erdélyiektől. Már pedig Észak-Németországban és a Kárpátok koszorújának átugrása után Rumániában aligha lehetséges épen a szemerkék hasonlóságából a bogár azonosságát felismernünk, ha csak a testalkat különböző voltát teljesen szem elől nem tévesztjük.

Végtelenül alárendelt mértékig, bizonyos aprólékos

¹²⁾ Analog eset áll fen a *Pterostichus transversalis* Duft.- és *Pterostichus Eitelkai* Orm.-nál is, mint alább (II. 7. alatt) következik.

usi sint. — Ex quibus ecce non sequitur, *Carabum violaceum* L. in Hungaria quoque reperiri posse.

Et nihilominus, etiam in praeclaris operibus entomologorum nostrorum occurrit notatio *C. violacei* L. Quod vel inde derivari posse censeo, quod hi viri doctissimi quaestionem minimi ponderis visam satis non respexerint et maxima parte absolutae auctoritati definitionis traditae indulserint. Ut in tragoedia quondam Graeca, ita in doctrina quoque entomologica factum est: In hac enim quaestione numeris prae-euntem chorus secutus est. — *C. violaceus* hic, *C. violaceus* illic, sed gradus quidam variandi in eadem regione repertorum exemplarium haud satis causae videbatur, ut similia exemplaria diversarum regionum diligenter scrutarentur, vel ut collectiones undique orientibus et eadem visis exemplaribus, ergo cumulatis, augerent.¹²⁾

Inter exemplaria permulta Transsilvanica, quae in manus meas pervenerant, et inter ea, quae ut Szörény-Krassoviensia (olim Banatica) beneficio D-i Birthler accepi, tantum id discriminis invenio, quod haec maiore statura sint, sed haec res causam non praebet ad disparandum. — Exemplaria, quae D-us Samuel Fenichel in valle Jalomicza, in Rumania, collegit, multo scabrosiora sunt nostris, fere eadem ac Borussia, ergo qualitate granulorum et descriptione laconica Dr-is Seidlitz, quae in *F. T.* legitur, *violacei* putandi essent, sed forma minime discrepant ab exemplaribus Transsilvanicis. Verum in Germania septentrionali et, perpetuis montium Carpathorum iugis superatis, in Rumania haud possibile ex similitudine ipsa granulorum eandem rationem coleopteri agnoscere, nisi diversum habitum omnino praetermittimus.

Differentiae quaedam minutissimae, ad minimum modum

¹²⁾ Casus analogus potest confirmari apud *Pterostichum transversale* Duft. et *Pterostichum Etelkæ* Orm., ut infra (sub II. 7.) dicitur.

különbségek, melyek közé részemről a szemerkék durva — durvább, finom — finomabb voltát sorolom, a mi példányainknál is vannak, de csak annyiban, a mennyiben föltétlenül meg-egyező 2 bogarat nem lehet találni, valamint 2 embert vagy egy fán sem 2 tökéletesen megegyező levelet. Ez okból még nincs megengedve köztök különbséget tenni. Meggyőződése-
szerint a szemerkék szerint való jellegzés¹³⁾ elejtendő, mert megkülönböztetés alapjául be nem válik; — be nem válik pedig azért, mert nem akad emberfia, ki köztük a szemerkék szerint különbséget tehessen, mihelyt alkalma lesz sok példányt egybevetni, vagy olyan eredményre jut, hogy pl. 20 példányt *violaceus*-nak fog szentesíteni, 20 példányt *v. Wolfi*-nak determinál és 40 példánynál megakad, önmagától kérdezvén: Ezeket vajjon hova tegyem, egyikhez vagy másik-hoz? — De hogy még világosabb bizonyítékkal éljek, felho-zom, miről az erdélyi példányokon kiki meggyőződhetik, hogy az érdekesebb (fényes) példányok szabályszerint **hímek**, a simáb-bak (homályosak) **nőstények**.¹⁴⁾

Ha még végül mérlegbe vetem a következőket:

Hogy az én hazai összes készletem Ganglbauer úrtól még 1887-ben „alles *v. Wolfi*“ néven került vissza, mely kijelentésnek föltétlen érvényt tulajdonítottam és tulajdonítok, mert azt azóta szerzett saját tapasztalataim is igazolják;

hogy Méhely úr brassóvidéki *Carabus*ai utólag Ganglbauer kezein is megfordultak, ki az én kérdezősködésekre ismét csak „die Kronstädter *Caraben* sind *v. Wolfi* oder stehen dieses am nächsten“ szavakkal válaszolt;

hogy Dejean a *v. Wolfi*-féle válfajt Magyarországból idézi („On le trouve en Hongrie“), míg a *violaceus* L. szerinte és irányadó entomologusok szerint Észak-Európára szorítkozik;

¹³⁾ Dr Seidlitz. *F. T.* 8. 1.

¹⁴⁾ És valóban, Méhely úr példányai között is kivétel nélkül a hímek „*violaceus*“ —, a nőstények „*v. Wolfi*“-névre voltak kereszelve.

reductae, inter quas mea ex parte granula plus-minus scabrosa, vel plus-minus subtilia habeo, nostris quoque exemplaribus insunt, sed tantum ad hunc modum, quantum duo coleoptera omnino congruentia non possunt inveniri, sicut duo homines, vel in una arbore duo folia omnino congruentia. Iudicio meo descriptio secundum granula¹³⁾ omittenda est, quia fundamentum discernendi parum valet; — parum valet ideo, quod secundum granula distinctio eorum fieri nequit, simulac occasio exemplarium multorum conferrendorum datur, vel efficitur, ut ad viginti exemplaria denotentur *violacei*, viginti autem *v. Wolfi* dicantur; in determinandis ceteris quadraginta exemplaribus dubitares nescius, in utram speciem ea redigas. — Sed ut eo manifestiore argumento utar, commemoro, quod quisque in exemplaribus Transsilvanicis cognoscere potest, exemplaria scabrosiora (nitidiora) vulgo **masculos**, laeviora (opaca) **feminas** esse.¹⁴⁾

Si denique haec quoque in lance pono:

Omnia mea exemplaria in patria nostra reperta a D-o Ganglbauer anno 1887. verbis „alles *v. Wolfi*“ remissa esse, cui enunciationi maximam fidem et tribui tribuoque, quia eam meae cognitiones ex eo tempore factae comprobant;

Carabos D-i Méhely, in propinquis urbi Brassó locis collectos, penes D-um Ganglbauer fuisse, qui mihi interroganti respondit: „die Kronstädter *Caraben* sind *v. Wolfi* oder stehen diesem am nächsten“;

De jean-num varietatem *Wolfi* ex Hungaria offerre („On le trouve en Hongrie“), dum *violaceus* L. et ab eo et ab entomologis clarissimis in Europa septentrionali inveniri affirmetur;

¹³⁾ Dr Seidlitz, *F. T.* pag. 8.

¹⁴⁾ Et profecto, etiam inter exemplaria D-i Méhely sine exceptione masculi „*violacei*“ —, feminae autem „*v. Wolfi*“ erant designatae-

hogy én az idevaló példányokat csereösszeköttetéseim ápolása közben „*v. Wolfi*“ név alatt általán elismert szakférfiaknak már a szélrózsa minden irányában szétküldtem, és helyreigazítás senkitől sem érkezett;

hogy a memnyiben Dejean a diagnozist helyesen állította fel¹⁵⁾, az ő észleletét tetszés szerinti magyarázattal bővíteni vagy pedig egy területen előforduló hímek- és nőstényekre ellentétképen kitágítani — legalább is önkényes eljárásnak volna bélyegezhető; ez okoknál fogva:

Nemcsak Méhely úrnak adataimra vonatkozó megjegyzését szorítom a kellő mederbe, hanem az ő példányai által csak megerősítve látom régebbi kijelentésemet, mely szerint Erdélyben a *v. Wolfi*-féle *Carabus* legközelebbi rokonaival, a *violaceus* L.- és *cyancolimbatus* Kr.-val tévesztetett össze, mely utóbbiak nálunk nem is találhatók.

2. *Carabus Hampei v. Marusii* Bielz.

Dr Cserni Béla szives volt „Gyulafehérvár“ lelet-helylyel nagyobb számban megküldeni a *Carabus Hampei* azon szép, nagy változatát, melyet Nagy-Enyed tájáról már 1888-ban közöltem, és mely kiváló nagysága, valamint durvább, következésképen kevesebb számu (16) rovátkái által tér el a typicus *Hampei*-től. Ez érdekes alak átmenetnek tekinthető a *Hampei* Küst. és a *Rothi v. acquistriatus* Kr. között, de az előbbihez közelebb áll, mert a szárnyfedőkön csak minden negyedik köztérese szakadozott, míg a közbeesők

¹⁵⁾ „Le *C. Wolffi* de Dahl, variété B, est un peu plus grand; les angles postérieurs du corselet sont un peu plus prolongés et plus aigus, mais moins cependant que dans le *Germanii*; les élytres sont un peu plus larges et un peu plus convexes, et leur ponctuation est un peu moins forte, ce qui les fait paraître plus lisses.“ — Dejean. Species général des Coléoptères, A Paris, 1826. Tome Second, pag. 134.

a me exemplaria nostra in commercio, quod mihi est cum viris entomologiae peritissimis, iam in omnes ferme partes terrarum nomine „v. *Wolffi*“ missa esse, et adhuc a nemine correctionem nominis accepisse;

quatenus Dejean diagnosim recte instruxit¹⁵⁾, ratio voluntaria dici possit, si quis observationem eius interpretationibus qualibuscunque vel in masculos feminasque eiusdem regionis ut contraria laxare velit; ob quas causas:

Non modo annotationem, quam D-us Méhely ad mea indicia fecit, repudio, sed etiam exemplaribus eius comprobata habeo meam affirmationem priorem, ex qua in Transilvania *Carabus v. Wolffi* confusus sit speciebus propinquis, *violacco* L. et *cyancolimbato* Kr., qui posteriores apud nos nequaquam reperiantur.

2. *Carabus Hampei* v. *Marusii* Bielz.

Dr Béla Cserni tam comis et urbanus fuit, ut mihi signo loci inveniendi „Gyulafehérvár“ (Alba Julia) plura exemplaria mitteret illius varietatis pulchrae grandisque *Carabi Hampei*, de qua ego ex locis circa urbem Nagy-Enyed sitis, iam anno 1888. verba feci, et quae insigni magnitudine ac crassioribus ideoque paucioribus (16) lineis a typico *Hampei* differt, quae forma speciosa transitus haberi potest inter *Carabum Hampei* Küst. et *Rothi v. acquistriatum* Kr., sed propius est illi, quia in elytris quartum quidque interstitium

¹⁵⁾ „Le *C. Wolffi* de Dahl, variété B, est un peu plus grand; les angles postérieurs du corselet sont un peu plus prolongés et plus aigus, mais moins cependant que dans le *Germarii*; les élytres sont un peu plus larges et un peu plus convexes, et leur ponctuation est un peu moins forte, ce qui les fait paraître plus lisses.“ — Dejean. Species général des Coléoptères, A Paris, 1826. Tome Second, pag. 134.

épek, a rovátkák durván pontozottak, továbbá a himeknél fényes-fekete, nőstényeknél homályos-fekete szárnyfedők élénk kék szegélylyel¹⁶⁾ vannak körítve. A lelethelyekből következtetve biztosra veszem, hogy Bielz ezen alakot értette a *v. Marusii* alatt, de miután minden jellegzés híján csak nevén említi¹⁷⁾, ajánlom a következő jellegzés elfogadását:

Nagyobb testalkattal mint *Hampei* Küst., durvább s ennél fogva kevesebb (16) rovátkával
v. Marusii Bielz.

Ugy látszik, hogy a *C. Hampei* ezen válfaja a Maros középső folyásához ragaszkodik¹⁸⁾. — Gyulafehérvártól dél-keletre, u. m. Szeben-, Küküllő- és Fogarasmegyében a *Rothi* válfajai lépnek előtérbe, míg keletre (Udvarhely, Brassó) *incomptus* Kr., Nagy-Enyedről pedig északra a *Hampei* Küst. jut uralomra. Szamosujvár táján már csak ez utolsó található az *aurosericeus* Kr. társaságában.

3. *Nebria Reichi* v. *bissenica* Bielz.

Ezelőtt három évvel mondtam¹⁹⁾, hogy a *Nebria Reichi* Dej. az Olt folyótól, illetőleg a Vörös-Torony szorosától keletre, miként már Fuss észlelte, nem fordul elő. Miután e bogarat a fogarasi hegyláncban azóta sem találtam, míg a Cibin- és Códhegységben lépten-nyomon található, fentartom állításomat.

A porumbáki és kerczi hegyek fenyveseinek felső határától fel és lefelé nem nagy térközből jelentékeny számmal

¹⁶⁾ Egy nagy-enyedi példánynál e szegély zöld színbe játszik.

¹⁷⁾ *B. Kf.* 16. l.

¹⁸⁾ Innen elnevezése: „*Marusii*“.

¹⁹⁾ *A. E. B.* 10. l.

incisum est, dum interiora integra sunt, striae fortiter punctatae, praeterea elytra masculorum nitido-nigra, feminarum autem opaco-nigra coeruleo margine¹⁶⁾ sunt cincta. Locis inveniendi permotus persuasum habeo D-um Bielz hanc varietatem esse ratum sub nomine *r. Marusii*, sed quoniam designatione omissa tantum nomen ipsum affert¹⁷⁾, hanc descriptionem commendo:

Maiore habitu, quam *Hampei Küst.*, crassioribus ideoque paucioribus (16) lineis. *r. Marusii Bielz.*

Varietas haec *C. Hampei* ad medium fluminis Maros cursum se continere videtur.¹⁸⁾ — In comitatibus, inter ortum brumalem et meridiem ab Alba Julia (Gyulafehérvár) spectantibus, Szeben, Küküllő, nec non Fogaras praecipue varietates *Rothii* reperiuntur, dum ad orientem (Udvarhely, Brassó) *incomptus Kr.*, ab urbe Nagy-Enyed versus septentrionem *Hampei Küst.* ad regnum pervenit. Circa oppidum Szamos-ujvár tantum hic cum *aurosericeo Kr.* reperitur.

2. *Nebria Reichi* v. *bissenica* Bielz.

Tribus annis ante affirmavi¹⁹⁾, *Nebriam Reichi Dej.* a flumine Olt, id est a saltu Vöröstoronyiensi ad orientem solem versum non inveniri, quod iam antea *Fuss* dixerat. Cum hoc coleopteron in montibus Fogarasiensibus ex eo tempore non invenerim, dum in montibus Cibiniensibus Códíensibusque creberrime reperitur, indicium meum tueor.

Non magno spatio deorsum ac sursum a superioribus finibus coniferarum montium Porumbákiensium et Kerezien-

¹⁶⁾ Color huius marginis apud unum exemplar Nagy-Enyediense in viridem exit.

¹⁷⁾ *B. Kf.* pag. 16.

¹⁸⁾ Inde nomen: „*Marusii*“.

¹⁹⁾ *S. F. C.* pag. 10.

gyűjtöttem a *Reichi Dej. fekete lábu* válfaját, melyet Fuss *Heegeri Dej.*-nek vélt, Bielz pedig a *fasciatopunctata Mill.* válfajának tartott, míg végül Dr Seidlitz a sötétséget meg nem világítá²⁰⁾, és e bogarat *v. bissonica Dz.* név alatt egyedül megillető helyére, a *Reichi Dej.* mellé ültette. — Ezen *Nebria* lefelé a bükkösben csak elvétve él, itt tért enged a *Heegeri Dej.*-nek, de a hegyekben mindenütt csak igen szóróványosan előforduló és az összes *Nebriák* között legritkébbnek mondható *Jockischi v. nigricornis Villa*-félénél gyakrabban található.

4. *Nebria Heegeri Dej.* és *N.-Gyllenhali Schh.*

A fogarasi hegyláncz bükkal és fenyővel, de főkép az előbbivel ruházott egész területén leggyakoribb *Nebria* a *Heegeri Dej.*-féle faj, holott ezt Bielz csak Hátszeg tájáról és a bánási határról idézi. Az elhagyott kercezi után fölül, hol pedig Bielz és Fuss gyakran és sokat gyűjtöttek, alig van a patak mentén kő, mely alatt biztosan található nem lenne. A Cibinhegységben és Códhegységben nem találtam, és valóban a hunyadi hegyekkel kapcsolatban itt is kellene élnie.

Dr Seidlitz klasszikus műve segélyével kiderült, hogy nálunk a *N.-Gyllenhali Sch.* faj egyáltalán nem fordul elő, hogy a *Heegeri Dej.*-félével volt összetévesztve; minélfogva Bielz Käferfaunájából törlendő, lelethelyei pedig a *Heegeri* fajhoz kapcsolandók. Dr Seidlitz a *Gyllenhali*-fajt kövér betűkkel szedette ugyan művében, mi nálunk való előfordulását jelentené, de ez csak arra vezetendő vissza, hogy ő Bielz és bizonyára mások adatainak is hitelt adott.

²⁰⁾ Dr Seidlitz *F. T.* művéből sikerült csak megtudni, hogy Bielz a *v. bissonica* alatt mit értett. Így aztán a Fuss által járt ösvény is megközelíthetővé vált.

sium conquisivi haud mediocrem numerum varietatis *Reichi Dej. pedibus nigris*, quam Fuss *Heegeri Dej.* existimavit, Bielz autem illam ratus est varietatem *fasciatopunctatae* Mill. esse, dum Dr Seidlitz rei lumen dedit²⁰⁾, et hoc coleopteron nomine *v. bisсенica Bz.* in loco, quo recte referendum est, iuxta *Reichi Dej.* deposuit. — Quae *Nebria* deorsum silvas fagorum raro incolit, ubi spatium permittit coleoptero *Heegeri Dej.*, sed crebrius reperitur, quam *Jockischi v. nigricornis Villa*, quae ubique montium admodum disperse invenitur et omnium *Nebriarum* rarissima dici potest.

4. *Nebria Heegeri Dej.* et *N.-Gyllenhali Schh.*

Omnibus locis montium Fogarasiensium, qui fagis et abietibus, plurime autem prioribus tecti sunt, creberrima *Nebria* est species *Heegeri Dej.*, cum eam Bielz tantum a locis Hátszegiensibus et Bánátiensibus attulerit. Supra officinam vitream Kercziensem, quae nunc deserta iacet, vix existit lapis, sub quo inveniri non possit; quibus locis Bielz et Fuss attamen frequenter permultumque conquirebant. In montibus Cibiniensibus Córdiensibusque non reperi eam, verum montibus Hunyadiensibus iunctis ibi quoque invenienda esset.

Ex opere clarissimo Dr-is Seidlitz apparuit, speciem *N.-Gyllenhali Schh.* nequaquam inveniri, eamque confusam fuisse specie *Heegeri Dej.*; quamobrem ex Käferfauna Bielz-i tollendam, loca autem, ubi verbis operis *B. Kf.* inveniatur, speciei *Heegeri* adiungenda esse censeo. Etsi Dr Seidlitz speciem *Gyllenhali* typis maioribus expresserit in libro suo, quod eam apud nos quoque reperiri significet, tamen illa res huc spectasse videtur, auctorem doctissimum indicis Bielz-i aliorumque paullo maiorem fidem dedisse.

²⁰⁾ Tantum ex *P. T.* Dr-is Seidlitz potui cognoscere, quid indicavisset Bielz *v. bisсенicam*. Quo modo callis quoque a Fussio intratus adiri potuit.

5. *Bombidion dalmatinum* Dej. (nec Schaum).

Ganglbauer úr felülvizsgálata nyomán közlöm e bogarat, melyet a kerczi hegységben és Szent-Erzsébeten találtam. Előzőleg *atrocoeruleum* Steph. fajnak tartám, és e név alatt szerepeltettem „*A. E. B.*” című dolgozatomban, a hovan immár törlendő. Magam azóta sem voltam szerencsés *atrocoeruleum*-ot találni. A Bielz-féle Käferfauná-ban neve mellett foglalt „Borgói szoros” lelethelylyel az *atrocoeruleum* egyelőre megmaradhat, de kérdésessége véleményem szerint nem teljesen alaptalan; miért is az érdeklődők figyelmébe ajánlanám.

6. *Patrobus ?styriacus* Chaud.

A. E. B. 11. lapján kérdőjel alatt közöltem e fajt. Utólag Ganglbauer úrtól azon helyreigazítást vettem, hogy = *excavatus* Payk.

7. *Pterostichus Etelkai* Ormay.

1888-ban állítam fel ez új fajt, a Detonátán egy évvel azelőtt gyűjtött öt példány alapján. Innen s onnan a kétkedés félreismerhetlen tanujelei következvén be, elhatároztam, hogy az ügy érdekében költséget nem kimélek s úgy ezen bogár —, mint az új faj gyanánt jelzett, de csak egy példányban felfedezett *Anophthalmus*²¹⁾-féle bogárnak nagyobb számban való gyűjtése céljából az Érezhegységbe több napra terjedő kirándulást teszek, mit ugyanazon évi július hóban nőm társaságában foganatosítottam is.

Bucsum Sásza²²⁾ helységben főtisztelendő Czura Józ-

²¹⁾ *A. E. B.* 11. l.

²²⁾ Így helyes, nem pedig Izbite Bucsum, miként ugyanott a 14. lapon írtam.

5. *Bembidion dalmatinum* Dej. (nec Schaum.)

Recensente D-o G a n g l b a u e r mentionem facio huius coleopteri, quod in montibus Kercziensibus et in pago Szent-Erzsébet inveni. Prius illud *atrocoeruleum* Steph. existimabam et hoc nomine attuli in opusculo „S. F. C.“, unde posthac delendum est. Ex illo tempore non contigit mihi, ut *atrocoeruleum* invenirem. *Atrocoeruleum* cum loco „Fauces Borgóienses“, ubi id in *B. Kf.* inveniri dicitur, ad tempus permaneat, sed mea quidem sententia non desinit et inde anceps esse, qua de causa illud observationi virorum doctorum diligentissime commendo.

6. *Patrobus ?styriacus* Chaud.

In pag. 11. *S. F. C.* cum signo interrogationis attuli hoc coleopteron. Postea a D-o G a n g l b a u e r emendationem accepi, esse illud = *excavatum* Payk.

7. *Pterostichus Etelkæ* Ormay.

Hanc novam speciem anno 1888. posui ex quinque exemplaribus in Detonáta anno ante collectis. Qua in re cum varia dubitationis signa manifeste se ostenderent, ad rem explorandam sumptibus neglectis in plures dies in Montes Metalliferos constitui excurrere, ut horum coleopterorum et etiam *Anophthalmi*²¹⁾, cuius tantum unum exemplar repertum pro nova specie significatum erat, maiorem numerum colligerem, id quod mense Julio eiusdem anni cum uxore mea feci.

In vico, qui appellatur Bucsum Sásza²²⁾, reverendi Do-

²¹⁾ *S. F. C.* pag. 11.

²²⁾ Hoc nomen est rectum, non autem Izbite Bucsum, ut loco supra citato scripsi.

z sef gör. kath. lelkész úr szívésségéből az épen ujon felépült iskola szép termében ütöttük fel a sátrat. Öt napon át minden reggel felzarándokoltunk a Detonátához, hogy estefelé dús zsákmánynyal visszatérjünk. Egyebeken kívül közel hatszáz *Pterostichus Etelkac*-bogarat sikerült gyűjtenünk, de az *Anoplothalmus* utáni törekvés hiúnak bizonyult.

E nagy készlet lehetővé tette meggyőződnöm, hogy az általam első sorban kiemelt „közepe mögött oldalt tetszetősen bekanyarodott s ennél fogva szívídomu előtorj” szavakba foglalt jellegzés a tűzpróbát ki nem állja, hogy ezen jelenség az 1887-ben gyűjtött öt példánynál feltűnően és véletlenül kivétel nélkül nyilvánul ugyan, de íme kiderült, hogy a szívídomuság sokszor elmosódik és hogy ilyenkor — ámbár az előtorj mindig a közepe előtt van legjobban kiszélesedve — a *transversalis* meg az *Etelkac*-faj nyakpajzsa között különbséget tenni már kevésbbé és csak gyakorlott szemnek lehetséges. Állandóan észleltem azonban az általam felállított második megkülönböztető jelleget, nevezetesen azt, hogy a homlokbarázdák egyenesek és párhuzamosak, míg a stájerországi példányoknál és azoknál, melyeket 1885. évi augusztus hóban a Semmeringen és Maria-Schutz körül gyűjtöttem, kivétel nélkül kifelé a szemekhez görbülnek. Ezt tartom fen mint legfőbb jelleget és az 1888. évi diagnózist²³⁾ következőképen módosítom:

Pt. transversalis Duft.-hoz hasonlít, de a nyakpajzsnál aránylag szélesebb szárnyfedői vannak, s ekkép a testalkat hátrafelé jobban kiszélesedő, tetszetősebb; homlokbarázdái egyenesek, párhuzamosak. H. 15 $\frac{m}{m}$; sz. 6.5 $\frac{m}{m}$.

Etelkac Ormay.

Ugyanott említém, hogy e bogárra Ganglbauer úr

²³⁾ A. E. B. 13. 1.

az általam birt ausztriai *unctulatus*-hoz közeledik, a fenyveseken felül pedig és a hóhatár közelében (hol az *Amara misella* Mill. társaságában kövek alatt rejtőzködik) kisebb termetű, homályosabb és színe a vörhenyesbe játszik; ez utóbbi inkább a stájerországi valóságos *subsiniatus*-hoz hasonlít. — Mivel a kisebb-nagyobb termet, a kissé eltérő színezet más azonos bogaraknál is észlelhető a szerint, a mint magasabb vagy mélyebb tájakon élnek; mivel továbbá jelentékeny készletem daczára a Seidlitz F. T. művének 47. lapján foglalt nyakpajzs szerinti megkülönböztethetést a mi példányainknál igazoltnak nem látom, mert az ugyanott olvasható különbségek között a valóságban határvonalat húzni lehetetlennek tapasztalom: ez is egy jelenségnek tekinthető, mely az ember gyarlóságára vall, midőn a természetet rendszertani békóba foglalni erőlködik.

9. *Blechrus maurus* Sturm.

Dr Seidlitz „sicher auch bei uns“ kifejezésével²⁶⁾ e bogár ittlétét alaposan gyanítá. A mennyiben Bielz Käferfauna-jából kimaradt, ez bizonyára csak azon körülménynek tulajdonítható, hogy a Catalogus Coleopterorum 3. kiadása a *minutatus*-, helyesebben *glabratus* mellé mint synonymot állítja, mely eljárást védelmezni aligha lehet és Dr Seidlitz ugyancsak értékére szállítá. Nekem a Catalogus ezen tévedése állandó elégedetlenséget okozott. Ezuttal jelzem, hogy a *Blechrus maurus* Sturm nálunk sokkal gyakoribb, mint a *Bl. glabratus* Duft.; az arány körülbelül = 3 : 1.

10. *Quedius scitius* Grav.

Dr. Seidlitz szerint²⁷⁾ már Brenske találta meg Erdélyben, de hol — nem tudjuk. Én a Praesbán, a fenyves

²⁶⁾ F. T. 25. l.

²⁷⁾ F. T. 426. l.

tett figyelmessé. Mivel e megjegyzés többféle magyarázatra szolgáltatott és szolgáltathat okot, indítatva érzem magam a tényállás rövid ecsetelésére. — Ganglbauer úr tölem saját céljaira Erdélyből származó összes *Pterostichus*-készletet kérte megtekintés végett, majd pedig „Am interessantesten sind die *transversalis*-ähnlichen Stücke vom Siebenbürgischen Erzgebirge, wahrscheinlich nova species“ megjegyzés kíséretében küldte vissza. E szavak adták meg az ingert, hogy rögtön szemügyre vegyem és a birtokomban volt nyolcz db ausztriai példánnyal összehasonlítsam; mert azelőtt mások módjára valóban én is *transversalis*-nak tekintém.

De midőn ezelőtt 3 évvel azt irtam, hogy az *Etelkac*-faj homlokbarázdái egyenesek és párhuzamosak, míg a *transversalis*-nál „mint tudva van“ (!) kifelé a szemekhez görbültek, e három szóba foglalt szerény ötletem ugyancsak nem hullott termékeny talajra; mert bebizonyult, hogy e jelenségre előttem senki sem ügyelt, tehát „tudva nem volt“; kiderült, hogy az igazi *transversalis*²⁴⁾ az immár megkülönböztetett *Etelkac*-fajjal összesítettett. Egyfelől elismeréssel, másfelől (nevezetesen itthon) kételkedő kicsinyléssel találkoztam. Így pl. Reitter úr megerősítette tanulmányomat, mondván: „Kommt auch in Mähren, Oberungarn vor; scheint häufiger zu sein, als *transversalis*.“ Szűk hazánkban pedig kiderült, hogy az én bogaram nem pusztán a Detonáta kiváltságos bogara, hanem hogy előfordul a bihari hegyekben, Hátszeg táján, Krassó-Szörényben, a Vlegyászn és ki tudja még hol, ez pedig csak *transversalis* Duft. (?); — igen, de ősidők óta, helyesebben Duftschmid óta, ki a *transversalis*-fajt 1812-ben leírta, a mieinket összevissza mindenki *transversalis*-nak tartotta,

²⁴⁾ Erdélyi *Pt. transversalis*-példányom mostanig is csak egy van. Nálunk, úgy látszik, fölötte ritka.

attentum factum ad hoc coleopteron. Quae notatio mea cum variarum explicationum causam et attulerit et afferre possit, rem paucis verbis explorandam esse censeo. — D-us G a n g l - b a u e r, ut e re ipse utilitatem caperet, a me petivit, ut conspiciendi causa omnem copiam *Pterostichorum* e Transsilvania ortam ei mitterem. Cum eam postea mihi remitteret, haec verba addidit literis suis: „Maxime meos oculos ad se converterunt exemplaria *transversali* similia, quae e Transsilvanicis „Montes Metalliferi“ dictis locis oriuntur et novam speciem repraesentare videntur.“ His verbis inductus sum, ut ea accuratius contemplerer et cum octo exemplaribus, quae habebam, austriacis compararem; nam profecto antea ego quoque sicut alii *transversales* esse putavi.

Sed cum tribus annis ante scriberem, speciei *Etelkæ* sulcos frontales rectos esse et parallelos, *transversalis* autem, id quod constat⁽¹⁾ foras oculos versus incurvatos esse, parum profuit, me observationem meam modestissime illis tribus verbis tamquam obscuravisse; nam apparuit, neminem horum signorum ante me habuisse rationem, eaque igitur „nota non fuisse“; apparuit, verum *transversalem*²⁴⁾ cum specie *Etelkæ*, quae nunc iam distincta est, permixtum esse. Meam operam a nonnullis quidem comprobata vidi, alii vero (imprimis nostrates) dubitationibus de me detractare conati sunt. Sic exempli gratia D-us R e i t t e r his verbis comprobat studia mea: „Invenitur etiam in Moravia, in Hungaria superiori; crebrior esse videtur, quam *transversalis*.“ In minore autem patria nostra apparuit, meum coleopteron non solum in Detonáta praecipue inveniri, sed etiam in montibus Bihariensibus, locis Hátszegiensibus, ad locos qui dicuntur Krassó-Szörény, Vlegyásza et nescio ubi, hic vero est *transversalis Duft.*(?); — sed post hominum memoriam, ut rectius dicam,

²⁴⁾ *Pt. transversalem* Transsilvanicum nunc quoque tantummodo unum habeo exemplar ex locis ad Remete. Hic rarissimus esse videtur.

és senki sem jött azon gondolatra, hogy a mi bogarunkat a Duftschmid által leirt, Linz tájáról származó bogárral összehasonlítsa. Erre csak véletlenül Ganglbauer úrral folytatott viszonyom szolgáltatott alkalmat. Nekem pedig vétkül róható fel, hogy a megingathatlan emberi tudomány-nal szemben egy szerény igazságot mertem kockáztatni.

Duftschmid leírása ez: „Ater, nitidus, thorace utrinque bistriato, transversim impresso, elytris profunde striatis: punctis impressis tribus aut quatuor.“²⁵⁾ Ebből úgy, mint a folytatólag következő pár sornyi német szövegből, melyben az *Abax ovalis*, *-parallelus*, *-carinatus*, *-porcatus* fajoktól megkülönbözteti, kiki meggyőződhetik, hogy Duftschmid a homlokbarázdákat egyetlen egy szóval sem említi. Mint-hogy pedig ő az „in den Gebirgsgegenden um Linz“ körül élő bogarat értette, ennek pedig kifelé a szemekhez görbült homlokbarázdái vannak, *transversalis*-nak csak ezt az alakot mondhatjuk; sőt feltéve, hogy Linz táján az egyenes és párhuzamos homlokbarázdákkal bíró alak is él, ezt a sculpturának annyira eltérő jellege miatt a *transversalis*-tól nem is mint ennek válfaját, hanem mint önálló fajt feltétlenül el kell választanunk.

8. *Pterostichus unetulatus* Duft.

E bogár erdélyi példányairól két kiváló szakférfiu véleményét bírom: Az egyik szerint *unetulatus* Duft., a másik szerint *subsinnatus* Dej.

Magam az eldöntésre nem vállalkozom ugyan, mindamelllett közlöm észleletemet, mely szerint e *Pterostichus* a enyvesek területén nagyobb termetű, fényes fekete, és inkább

²⁵⁾ Duftschmid, Fauna Austriae, II. 1812. 65. l.

post Duftschmid-i aetatem, qui speciem *transversalis* anno 1812. descripsit, omnes exemplaria nostra *transversales* esse putabant, neque cuique venit in mentem, ut nostra coleoptera cum illis a Duftschmid-o descriptis et e locis Linziensibus ortis conferret. Huius rei potestatem tantum improvise familiaritas dedit, quae me cum D-o Ganglbauer coniunxit. Mihi autem vitio verti potest, quod stabili scientiae humanae vera ausus sum opponere.

Descriptio Duftschmid-i haec est: „Ater, nitidus, thorace utrinque bistriato, transversim impresso, elytris profunde striatis: punctis impressis tribus aut quatuor.“²⁵⁾ Ex quibus sicut ex nonnullis sequentibus lingua germanica verbis, quibus eam ab *Abace ovali*, *-parallelo*, *-carinato*, *-porcato* distinguit, quisque iudicare potest Duftschmid-um sulcos frontales nullis verbis commemorasse. Qui cum coleopteron „montanis locis Linziensibus“ vivens existimasset, huic autem sulci frontales foras oculos versus curvati sint, tantummodo haec forma *transversalis* nominanda est; immo vero, etiamsi locis Linziensibus forma rectis, parallelis sulcis frontalibus inveniat, tamen haec propter tam varia sculpturae signa non eius varietas, sed ipsa species a *transversali* separanda est.

8. *Pterostichus unctulatus* Duft.

De exemplaribus Transsilvanicis huius coleopteri sunt mihi sententiae duorum virorum, entomologiae peritissimorum: Secundum sententiam alterius est illud *unctulatus* Duft., secundum alterius *subsinnuatus* Dej.

Etsi partes diiudicandi non suscipiam, tamen trado observationes meas, quibus hic *Pterostichus* inter abietes maiore habitu, nitido-niger et propior est *unctulato* Duft.,

²⁵⁾ Duftschmid, Fauna Austriae, II, 1812. pag. 65.

mini Josephi Czura, graeco-catholici sacerdotis, officiosa voluntate in atrio scholae novissime aedificatae constituimus domicilium. Per quinque dies ivimus matutinis temporibus in Detonátam et ad vesperum praeda onusti reversi sumus. Praeter alia ad sexcenta exemplaria *Pterostichi Etelkae* conquisivimus, sed *Anophthalmi* sectatio nostra irrita facta est.

Magna hac copia factum est, ut persuasum haberem, priorem meam designationem, quam imprimis praedicavi et his verbis expressi: „post medium in lateribus eleganter inflexo hacque re cordato pronoto“ non esse igni probatam, et in exemplaribus anno 1887. collectis miro modo casuque sine exceptione se quidem ostendere, sed ecce apparuit cordatum pronotum saepe amitti et tum, quamquam pronotum semper ante medium maxime elatatum est, tamen prothoracem *transversalis* et speciei *Etelkae* haud posse inter se distingui, nisi cuius oculi in re sunt versati. Perpetuo autem conspexi alterum a me prolatum discrimen, nempe illud, quod sulci frontales recti et paralleli sunt, in exemplaribus vero Styriacis et in illis, quae anno 1885. locis Semmering-ensibus et Maria Schutz-ensibus collegi, foras oculos versus curvari. Quod discrimen cum maximi momenti mihi esse videatur, diagnosim anno 1888. positam ²³⁾ hoc modo immutabo:

Pt. transversali Duft. similis, sed elytris thorace proportionaliter latioribus, itaque postice magis elatato, elegantiorique habitu; sulcis frontalibus directis et parallelis. Long. 15 $\frac{m}{m}$; Lat. 6.5 $\frac{m}{m}$.

Etelkae Ormay.

Eodem loco memoravi a D-o Ganglbauer me esse

²³⁾ S. F. C. pag. 13.

quem ex Austria habeo; supra regionem autem abietum et prope ad fines nivis (ubi se una cum *Amara misella* Mill. sub lapidibus occultat) minore est habitu, opacior et colore magis in rufum exeunte; hic similior est Styriaco vero *subsinuato* Dej. — Quia habitus maior vel minor, color paullulum discrepans apud alia eademque coleoptera, pro locis altioribus vel depressioribus, observari potest; quia ego, etsi copia abundans, in pag. 47. operis D-i Seidlitz *F. T.* commemoratum discrimen secundum pronota in exemplaribus nostris comprobatum non video, nam inter differentias ibidem enumeratas re vera discrimen nullo modo fieri posse cognosco: hoc quoque indicium haberi potest, quod vanitatem demonstret, cum animus humanus naturam in vincula systemate scientiarum praescripta conicere vult.

9. *Blechrus maurus* Sturm.

Dr Seidlitz „sicher auch bei uns“ verbis²⁶⁾ hoc coleopteron apud nos inveniri recte opinatus est. Si in Käferfauna Bielz-i omittitur, hoc certe tantum illi rei tribuendum est, quod Catalogus Coleopterorum Ed. III. iuxta *minutulum*, recte *glabratum* ut synonymum statuit hoc coleopteron, quae ratio defendi vix potest et Dr Seidlitz rem in suo loco posuit. Ego hunc errorem Catalogi assidue aegre tuli. Hoc loco affirmo, *Blechrus maurus* Sturm apud nos multo crebriorem esse, quam *Bl. glabratum* Duft.: ratio inveniendi haec ferme est = 3 : 1.

10. *Quedius scitus* Grav.

Secundum Dr-em Seidlitz²⁷⁾ iam Brenske eum invenit in Transsilvania, sed ubi — incertum est. Equidem

²⁶⁾ *F. T.* pag. 25.

²⁷⁾ *F. T.* pag. 426.

és bükkös ölelkezési helyén, 1889. szept. 15-én rostával gyűjtöttem

11. *Quedius transsylvanicus* Weise.

Hogy hol találták, eddig a *B. Kf.*-ban foglalt „*Transs.*“ kitételből nem tudtuk. Én e kiválóan jellegzetes faj 1 példányát 1889. évi június hó végén a Bulea tó közelében találtam.

12. *Quedius dubius* Heer?

Dr Eppelsheim felülvizsgálata nyomán az *A. E. B.* 20. lapján általam új gyanánt közzétett *dubius* Heer törlendő, és nagyon kérdéses, vajjon Brenske valóban ezt találta-e.²⁸⁾ Az én példányaim utólag *peltatus* Er. var.-nak bizonyultak, melyeknél a szárnyfedők fényes feketék és oldalvást pirosuló színűek. Ugy gondolom, hogy Dr Seidlitz ide vonatkozó „matt“ és „glänzend“ kitételeit mérvadóknak venni nem lehet, és hogy *F. T.* műve segélyével a *Sauridus* subgenus 2. csoportjába tartozó honi fajokat biztosan meghatározni vagy egymástól biztosan megkülönböztetni a lehetetlenséggel határos.

13. *Quedius plancus* Er?

A Czódhegység Porkovicza nevű részéből származó és *plancus* Er. név alatt közölt²⁹⁾ *Quedius*-ról kiderült, hogy nem egyéb, mint *pyrenaeus* Briss. kissé eltérő alakja. — A *B. Kf.*-ben szereplő *plancus* Er. tehát általam megerősítve nincs és egyáltalán kétesnek mutatkozik.

14. *Othius pallidus* Brancs.

E bogarat tényleg csak Gyógyfürdő környékén gyűjt-

²⁸⁾ *F. T.* 423, 1.

²⁹⁾ *A. E. B.* 20, 1.

in monte Praesba, ubi abietes et fagi inter se contingunt, anno 1889. die 15. Septemb. cribro collegi.

11. *Quedius transsylvanicus* Weise.

Ubi esset inventus, ex signo „*Transs.*“ operis *B. Kf.* cognosci non potuit. Ego unum exemplar huius speciei singularis anni 1889. sub finem mensis Junii prope ad lacum Buleam inveni.

12. *Quedius dubius* Heer?

Supercensente Dr-e Eppelsheim a me in pag. 20. *S. F. C.* ut novus allatus *dubius* Heer delendus est, et valde dubium fit, a D-o Brenske re vera hunc esse inventum.²⁸⁾ Exemplaria mea se postea *peltatus* Er. var. praestabant, quorum elytra nitido-nigra sunt et a latere in rufum transeunt. Signa Dr-is Seidlitz „matt“ et „glänzend“ haud puto rata haberi posse, neque auxilio operis *F. T.* nostras species ad II. cohortem subgeneris *Sauridi* pertinentes certo destinari vel certo inter se discerni posse.

13. *Quedius plancus* Er?

Apparuit *Quedium*, in parte Porkovicza montium Códensium inventum et nomine *plancus* Er. citatum²⁹⁾ non esse, nisi paullum diversam formam *pyrenaei* Briss. — Ergo *plancus* Er., qui in *B. Kf.* occurrit, a me non comprobatur et omnino anceps videtur.

14. *Othius pallidus* Brancs.

Hoc coleopteron vero tantum propinquis locis ad bal-

²⁸⁾ *F. T.* pag. 423.

²⁹⁾ *S. F. C.* pag. 20.

töttem. Az *A. E. B.* 21. lapján „*Pork*“- és „*Kh*“-val jelzett lelethelyek az *O. myrmecophilus* *Ksiv.* fajt illetik meg.

15. *Lathrobium longulum* v. *longipenne* Fairm.

Ugyanott, hol (a 17. pont alatt) az *Euasthetus*-nál közlöm, e bogárkának 21 példányát gyűjtöttem a tőalak (*longulum* *Grav.*) társaságában, de ez utóbbit 257 db-ban számláltam össze.

16. *Stenus bipustulatus* Thoms.?

Adataimból³⁰⁾ törlendő; a közlés téves meghatározás kifo lyádása. Bielz-nél szerepel ugyan, de Dr Seidlitz is kétségesnek tartja.

17. *Euasthetus ruficapillus* Lac.

„ *laeviusculus* Mannh.

1890. évi márczius hó 27-én a nagyszebeni u. n. mészáros-réten gyűjtésre igen kedvező és ritkán kínálkozó viszonyokra bukkantam: A hóvíz nagy területről egy teknőalaku mélyedésbe gyűlt meg, a vízfelület hullámozása pedig napokig tartó szeles időjárás mellett e teknőt egy mindenféle gízgázból álló szemétygűrűvel köríté. Nagy kiterjedésű rétség ezrekre menő állatkái a földből kimosatván, a vízen uszkáló növénytörmelékbe kapaszkodtak, míg ez a hullámozás által kifelé tereltetett és ők sok viszontagság után végre a felhalmozódott szemét melegengető leple alatt találtak menedéket. Ez álat tömeg nem sejté, hogy menedéke csak ideiglenes és hogy egy bogarász rostájában fog meghempereggni. — A rostálás két napig tartott, a lázas és fárasztó munka a

³⁰⁾ *A. E. B.* 22. 1.

neum Gyógyi collegi. Loca „*Porh*“ et „*Kh*“ abbreviationibus in pag. 21. *S. F. C.* signata ad speciem *O. myrmecophili Ksw.* attinent.

15. *Lathrobium longulum* v. *longipenne* Fairm.

Ibidem, ubi (cap. 17.) apud *Euasthetum* affero, huius coleopteri parvuli 21 exemplaria collegi una cum typo (*longulum Grav.*), sed hunc 257 exemplaribus numeravi.

16. *Stenus bipustulatus* Thoms?

Ex indiciis meis³⁰⁾ delendus; indicium ipsum determinatione falsa factum est. Apud D-um Bielz occurrit quidem, sed a Dr-e Seidlitz quoque anceps habetur.

17. *Euasthetus ruficapillus* Lac.

„ *laeviusculus* Mannh.

Anni 1890. mensis Martii die 27. in prato Cibiniensi, quod vocatur „Mészárosrét“ (Fleischerwiese), incidi ad condiciones colligendi admodum iucundas ac quaestuosissimas: Aqua, ex nive resoluta a magno territorio in locum depressiorem, alveo similem collecta est, fluctuatio autem speculi aquarum, ob tempestatem nonnullorum dierum vento immixtam, hunc alveum circulo sentinoso, varia collavie passim collecta, circumdedit. Plus sexcentae magni territorii bestiolae terra elutae, adhaerescebant illi, quod plantarum superfuit atque in aqua nabat, dum hae reliquiae gignentium fluctuando foras pulsae, bestiolae post multa discrimina rerum denique sub stramento fovente cumulati sterco asyllum invenerunt. Qui catervus bestiarum asyllum breve esse non est opinatus et

³⁰⁾ *S. F. C.* pag. 22.

hűvös tavaszi hőmérsékletet végkép elfelejteté; de az eredmény felért a verejtékkel is. Bogárfuttató gépezetem (melyet jelen dolgozatom III. részében ismertetek) napokig működött, és a zsákmány felületes elrendezése egy hónapon túl terjedő elfoglaltatásomba került.

Ez alkalommal fedeztem fel e két parányi, Erdélyre nézve új bogarat. *E. ruficapillus*-ból volt összesen 315 db, *E. laevisculus*-ból 34 db, míg a már ismeretes *E. scaber* csak 7 példánnyal volt képviselve. Ebből az következik, hogy a Bielz-nél szereplő *scaber* a legritkább.

18. *Drimeotus Ormayi* Reitt.

Erdély barlangjaiból ez az első *Silphida*. Felfedezése F en i c h e l S a m u úrnak, jelenleg bukaresti muzeumi őrnek, köszönhető, ki buzdításom folytán 1888-ban Nagy-Enyedről Bedelőre rándult, hogy az ottani „Pestere la gros“ nevű barlangban *Anophthalmusok* után kutasson. A faunánkban új *Anophthalmus paroccus* Friv. általa ugyanakkor lett felfedezve.

A *Drimeotus*-t „n. sp.“ jelzéssel R e i t t e r úrhoz küldtem felülvizsgálás végett, — és csak örvendeni lehet, hogy ő egy épen akkor készülő munkájában szakavatott tollára méltatta. Mint velem közlé: „kapóra jött neki, mert egy épen megjelenendő munkájában³¹⁾ igen alkalomszerűleg érvelésképen használhatta fel.“

Miután több rendbeli tünet azt bizonyítja, hogy a *D. E. Z.* nálunk kevés gyökeret vert, sőt mint alább (19. pont

³¹⁾ E. Reitter, Bemerkungen und Berichtigungen zu den Clavicornien in der Fauna Baltica 2. Aufl. und Fauna Transsylvanica von Dr. G. Seidlitz. — *D. E. Z.* 1889.

brevi tempore se praedam entomologi futurum esse. — Cribrandum duorum dierum habui, labore impigro assiduoque oblitus sum omnino temperaturae vernalis; sed eventus par fuit sudori. Insectophobos (de quo in III. parte huius opusculi verba facio) per plures dies agebat, et praedae dispisitio, quamquam non accurata, laborem plus unius mensis consumpsit.

Hac occasione ut nova in Transsilvania reperi haec duo pusilla coleoptera. *E. ruficapilli* erant 315, *E. laeviusculi* 34 exemplaria, *E. scaber* ille non ignotus 7 exemplaribus erat. Unde constat *scabrum*, qui in *B. Kf.* occurrit, rarissimum esse.

18. *Drimeotus Ormayi* Reitt.

Ex specubus Transsilvaniae haec est *Silphida* prima. Meritum inveniendi debetur D-o Samueli Fenichel, custodi nunc Musei Bukarestiensis, qui a me commonefactus, anno 1888. ab urbe Nagy-Enyed versus pagum Bedelö profectus est, in specu „Pestere la gros“ *Anophthalmos* quaesiturus. In fauna nostra novus *Anophthalmus paroccus* Fric. eodem tempore ab eo inventus est.

Drimeotum ad supercensendum signo „n. sp.“ D-o Reitter misi, — et gaudio sum affectus, cum cognoscerem, dignatum esse clarissimum illum virum in opere, quod tunc scripturus erat, de illo scarabaeo verba facere. „Obyium sibi datum esse“, inquit in epistola ad me missa, „quia in opere, ³¹⁾ quod in lucem edetur, commodissimo argumento uti potuisset“.

Quoniam ex pluribus indiciis cognosci potest, annales *D. E. Z.* apud nos parum inveterasse, immo ut infra (sub

³¹⁾ E. Reitter, Bemerkungen und Berichtigungen zu den Clavicornien in der Fauna Baltica 2. Aufl. und Fauna Transsylvanica von Dr G. Seidlitz. — *D. E. Z.* 1889.

alatta az *Alexia Reitteri*-nél) kiderül, még bogarászattal irodalmilag (!) foglalkozó egyének előtt is ismeretlen, talán nem lesz fölösleges, ha itt Reitter úr diagnózisát közlöm, miként az ³¹⁾ alatt idézett művében, illetőleg a *D. E. Z.* 1889-i évfolyamának 301. lapján megjelent.

„*Drimeotus Ormayi* n. sp. Vörhenyiesen rozsdásbarna, kissé fénylő, csápjai, szájtapogatói és lábtövei halványabbak, sárgás elállószőröcskék borítják, nyakpajzsa oldalvást az alapja előtt nincs kivája, a szárnyfedők a nyakpajzsnál kevésbé szélesebbek, tulnyomóan hosszantojásdadok, könnyedén négybordások, a bordák hátrafelé eltűnedezők, a köztércek kettős sorokban pontozottan ránczosak, a négy külső sor kifejezettebb, hátrafelé valamennyi elenyésző, oldalai keskeny emelkedő karimával birnak, a lábszárak vékonyak, szórványosan és gyengéden tüskézettek, a hátsó lábtövek utolsó ize olyan hosszú, mint a megelőző három íz együttvéve. — Hossza 4 mm.“

19. *Alexia Reitteri* Ormay.

Dr Seidlitz jónak látta ezen általam felállított fajt a *pilifera* Müll.-fajjal egyesíteni s ugyanennek mint synonymot alárendelni, mert ugymond: „irgend ein unterscheidendes Merkmal der *Reitteri* von *pilifera* wird nicht angegeben.“ ³²⁾

Tekintettel azon körülményre, melynél fogva E. Reitter már 1888-ban e két *Alexiát* nemcsak elválasztja, de egymástól behatóan megkülönbözteti, ³³⁾ tekintve továbbá azt, hogy

³²⁾ *F. T.* 265. l.

³³⁾ E. Reitter, Uebersicht der Arten der Coleopterengattung *Alexia* Steph. aus Europa und den angrenzenden Ländern. — *W. E. Z.* 1888. 322—327. l.

cap. 19. apud *Alexiam Reitteri*) apparebit, ignotas esse viris nonnullis, entomologicis studiis quoque deditis(!), operae pretium putavi diagnosim D-i Reitter hoc loco repetere, sicut in opere sub ³¹⁾ nominato hoc est in pag. 301. annalium *D. E. Z.* anni 1889.:

Drimeotus Ormayi n. sp. Rufo ferrugineus nitidulus, antennis palpis tarsisque dilutioribus, fulvo-pubescentibus, prothorace lateribus ante basin non sinuato, elytris thorace parum latioribus, valde elongato-ovatis, leviter quadricostatis, costis apicem versus evanescentibus, interstitiis biserialiter punctato-rugulosis, seriebus quatuor externis distinctioribus, omnibus apicem versus obsoletis, lateribus anguste explanato-elevatis, tibiis tenuibus, posterioribus parce subtiliter spinulosis, tarsorum posticorum articulo ultimo tribus praecedentibus longitudine aequali. — Long. 4 mm.*

19. *Alexia Reitteri* Ormay.

Dr Seidlitz hanc a me constitutam speciem cum *pilifera* Müll. coniunxit eidemque tamquam synonymum subiecit, nam sic dicit: „irgend ein unterscheidendes Merkmal der *Reitteri* von *pilifera* wird nicht angegeben.“ ³²⁾

Quia autem E. Reitter has duas *Alexias* iam anno 1888. non solum disiungit, sed etiam verbose inter se distinguit, ³³⁾ idemque anno 1889. Dr-i Seidlitz in meam rem

³²⁾ *F. T.* pag. 265.

³³⁾ E. Reitter, Uebersicht der Arten der Coleopterengattung *Alexia* Steph. aus Europa und den angrenzenden Ländern. — *W. E. Z.* 1888. pag. 322—327.

ugyancsak ő 1889-ben Dr Seidlitz-nak az én javamra érdemleges választ adott,³⁴⁾ csekély személyem szerényen háttérbe vonulhatna, — és mégis kénytelen vagyok e bogárnál időzni.

Nevezetesen Méhely úr az ő barczasági adataiban Dr Seidlitz buzgó követőjének csap fel.³⁵⁾ Elvégre nagyon közömbös dolog, vajjon Méhely úr az ő barczasági *Alexiáját* ennek vagy amannak hajlandóbb determinálni, de már az nincs helyén, hogy saját túlhaladott álláspontját egy a honi entomologusok által könnyen hozzáférhető folyóiratban tovaültesse. Méhely úr az 1889-i év végén felmutatott eme ténykedésével bizonyítékát adta, hogy E. Reitter-nek egy évvel azelőtt megjelent előbbi, és 1889 elején megjelent utóbbi helyreigazításairól semmi tudomása sincs.

A Reitter által Dr Seidlitz-nak a *D. E. Z.* felebb idézett helyén adott érdemleges válasz hű fordításban a következő:

„Ugyanott (*F. T.*) az erdélyi havasokból származó *Alexia Reitteri Ormay* az északnémetországi *pilifera Müll.*-fajjal egyesíttetik. Ez összevonás helytelen, mert az előbbi kétszer nagyobb, mint a minderkor nagyon kicsiny német faj, sötét színezetű, és nyakpajzsa csak kevés finomabban pontozott mint szárnyfedői; a *pilifera*-nál csak görcső alatt lehetséges a nyakpajzs felszíni szerkezetét (Struktur) észlelni. A *pilosissima Fric.*-fajtól a *Reitteri Orm.* fekete színezete, a szárnyfedők erősebb pontozottsága és valamivel finomabb, szétszórtabban pontozott nyakpajzsa által tér el. A *pilosissima*-nál a nyakpajzs oly sűrűn és oly erősen pontozott, mint a szárnyfedők, de kevésbé mélyen.“

„Minthogy az *Alexiák* főképen nagyságuk-, felszíni

³⁴⁾ E. Reitter, Bemerkungen und Berichtigungen zu den Clavicornien ect. — *D. E. Z.* 1889. 307. l.

³⁵⁾ *O. T. É.* 1889. 210. l.

meritum responsum dedit,³⁴⁾ equidem cum modestia tamquam e conspectu recedere possum, — nihilominus cogor in hoc coleoptero pluribus verbis commorari.

Imprimis D-us Méhely in supplementis suis Burciensibus studiosus fautor Dr-is Seidlitz exstitit.³⁵⁾ Nihil quidem interest D-um Méhely *Aleriam* suam Burciensem sic aut aliter velle determinare, hoc unum tamen non sit probandum, si obsoletam suam sententiam in actis literarum, quae nostratibus entomologis tam facile patent, propagare vellet. D-us Méhely extremo anno 1889. ad hanc rem impensis studiis ostendit se correctionem D-i Reitter omnino ignorasse, equidum non solum illam, quae anno 1889. prodiit, sed etiam eam, quae anno ante in lucem edita est.

Meritum illum responsum, quod D-us Reitter in annalibus *D. E. Z.* loco supra citato Dr-i Seidlitz dedit, accurata versione hoc est:

„Eodem loco (*F. T.*) ex Alpibus Transsilvanicis orta *Alexia Reitteri Ormay* cum *pilifera Müll.*, quae e Germania septentrionali oritur, coniungitur. Haec coniunctio falsa est, nam illa duplo maior est, quam Germanica species, quae semper est perparva, obscuro colore, et prothorax tantummodo paulo subtilius punctatus quam elytra; in superficie *piliferae* autem tantum sub microscopo potest structura pronoti observari. A specie *pilosissimae Fric.* differt illa *Reitteri Orm.* nigro colore, elytris fortius punctatis et paulo subtilius ac parcius punctato pronoto. In *pilosissima* autem pronotum tam dense forteque punctatum est, quam elytra, sed non tam profunde.“

„Quoniam *Alexiae* imprimis magnitudine, structura in

³⁴⁾ E. Reitter, Bemerkungen und Berichtigungen zu den Clavicornien ect. — *D. E. Z.* 1889. pag. 307.

³⁵⁾ *O. T. É.* 1889. pag. 210.

szerkezetük- (Struktur) és szőrözetükben különböznek egymástól, annál fogva nem elegendő korlátolt előjövetelekből (aus beschränkten Provenienzen) származó készlettel azok fajjogosultsága fölött ítéletet hozni.“

20. *Otiorrhynchus marmota* Stierl.

Eddigi lelethelye, miként az Bieliz-nél „*Transs.*“ jelzéssel szerepel ³⁶⁾, nem nyújtott közelebbi felvilágosítást e bogár előfordulási körülményeiről. Én 1888. évi július hó 22-én egy példányban a Pareng hegycsoport középső csúcsán, a Karsján találtam.

21. *Omius Hanáki* Friv.

1889. évi július hóban Borszéken, az un. Bükkhavason nagyobb számmal rostáltam e kiválóan jellegzetes bogárkát. *B. Kf.*-ben (61. l.) ez is csak „*Transs.*“ lelethelylyel van elősorolva.

22. *Sphenophorus costipennis* Horn.

Diehl Ernő tanítványom 1888. évi július hóban a Vörös-Torony szorosban e bogárnak egy élő példányát találta. — *Ganglbauer* úr szíves volt megerősíteni, hogy e bogár exota, és neve *Sphenophorus costipennis* *Horn*, melynek Észak-Amerika a hazája. Valószínűleg csepübe vagy hasonló anyagba bonyolítva kereskedelmi úton Amerikából egész a Vöröstoronyi szorosba jutott el. E bogárral a nálunk még igen gyéren észlelt exotikus vendégek száma szaporodott.

³⁶⁾ *B. Kf.* 60. l.

superficie et pilis inter se differunt, non satis est e copia paucis locis (aus beschränkten Provenienzen) inventa iudicare, ad quam speciem pertineant.

20. *Otiorrhynchus marmota* Stierl.

Locus inveniendi, ut apud D-um Bielz signo „*Transs.*“ occurrit³⁶⁾, melioris doctrinae lucem, quod ad reperiendi conditiones attinet, non praebet. Ego unum exemplar anno 1889. die 22. mensis Julii in medio cacumine montium Pareng, quod Karsia dicitur, inveni.

21. *Omiás Hanáki* Friv.

Anno 1889. mense Julio in balneo Borszék, in monte „Bükkhavas“, maiore numero cribravi hoc coleopteron insigne. In *B. Kf.* (pag. 61.) hoc quoque tantum signo „*Transs.*“ est enumeratum.

22. *Sphenophorus costipennis* Horn.

Ernestus Dietl, discipulus meus, mense Julio anni 1888. huius coleopteri vivum exemplar in saltu Vörös-Torony invenit. — D-i Ganglbauer beneficio affirmatum habeo, hoc coleopteron exoticum, nomenque eius *Sphenophorus costipennis* Horn esse, patriamque habere Americam septentrionalem. Mercatorio quodam modo in stuppa vel huiusce modi materia involutus ex America usque ad saltum Vörös-Torony pervenisse videtur. Hoc coleoptero numerus hospitem, qui dicuntur exoticorum, qui apud nos rarissime observati sunt, auctus est.

³⁶⁾ *B. Kf.* pag. 60.

23. Javítandók.

Szerencsémnek tartom, hogy ezuttal magam helyesbíthetek *A. E. B.* dolgozatomban foglalt néhány közlést, mielőtt ezek bárhol zavart okozhattak volna. Ilyenek:

Saprinus concinnus Mot. (31. l.) = *nitidulus* Payk. var.

Agrilus antiquus Muls. (33. l.) = *cinctus* Ol.

Athous difformis Lac. (34. l.) = *subfuscus* Müll.

Liparus germanus L.³⁷⁾ (40. l.) = *carinaerostris* Küst. var.

Dorcadion arenarium Scop. (47. l.) = *Murrayi* Küst.

Monochammus galloprovincialis

Ol.³⁸⁾ (47. l.) = *saltuarius* Gebl.³⁹⁾

Phytoecia geniculata Muls. (47. l.) = *ephippium* F.

Következésképen az előbbiek lelethelyei is ez utóbbiakhoz lesznek csatolandók.

24. Méhely úr egynémely adatáról.

Az *A. B. B. I.* című közleményben, illetőleg az 1889. évi *O. T. É.* 209. lapján *Amphycillis v. ferruginea* Sturm, a 232. lapon *Callidium aeneum* Deg., a 234. lapon *Orsodaena v. glabrata* Panz. (?), és az 1890. évi *O. T. É.* 219. lapján *Anthonomus rectirostris* Fr. (!) oly bogarak minőségében vannak feltüntetve, mint melyeknek faunánkban való megjelölését Méhely úr szorgalmas kutatásainak köszönhetnők. — Kiki meggyőződhetik, hogy e bogarak *A. E. B.* című dolgozatom 25., 46., 47. és 42. lapjain kiválóan megkülönböztetett nyomással voltak ismertetve.

³⁷⁾ *Liparus germanus* (mint Fuss gyűjteményéből meggyőződtem, melyben képviselve nincs) a *carinaerostris*-fajjal volt összetévesztve. Mig ez közönséges, addig amazt 7 év alatt nem sikerült megelnem, miért is kétesnek tartom.

³⁸⁾ Már *B. Kf.*-ban szerepelt (73. l.) Törlendő.

³⁹⁾ Ganglbauer úr felülvizsgálása.

23. Corrigenda.

Honori mihi tribuo, quod hoc loco ego ipse nonnulla indicia opusculi *S. F. C.* corrigere possum, priusquam ea ubique causam confusionis praebare potuerint. Quae sunt:

Saprinus concinnus Mot. (pag. 31.) = *nitidulus* Payk. var.

Agrilus antiquus Muls. (pag. 33.) = *cinctus* Ol.

Athous difformis Lac. (pag. 34.) = *subfuscus* Müll.

Liparus germanus L.³⁷⁾ (pag. 40.) = *carinaerostris* Küst. var.

Dorcadion arenarium Scop. (p. 47.) = *Murrayi* Küst.

Monochammus galloprovincialis

Ol.³⁸⁾ (pag.) 47.) = *saltuarius* Gebl.³⁹⁾

Phytoecia geniculata Muls. (p. 47.) = *ephippium* F.

Igitur loca inveniendi illorum ad haec sunt transferenda.

24. De nonnullis indiciis D-i Méhely.

In opusculo *A. B. B. I.*, id est in pag. 209. annalium *O. T. É.* anni 1889. *Amphycillis c. ferruginea* Sturm, in pag. 232. *Callidium aeneum* Deg., in pag. 234. *Orsodacna c. glabrata* Panz. (?), et in pag. 219. annalium *O. T. É.* anni 1890. *Anthonomus rectirostris* Fr. (?) talia sunt praestita, pro quorum designatione in fauna nostra accuratissimis investigationibus D-i Méhely meritum deberetur. — Quisque sibi persuadere potest, haec coleoptera in paginis 25., 46., 47. et 42. opusculi *S. F. C.* typis maxime distinctis a me expressa fuisse.

³⁷⁾ *Liparus germanus* (ut ex collectione Fussi, ubi deest, cognovi confusus erat specie *carinaerostris*. Dum hic vulgaris est, illum per septem annos non contigit invenire, quam ob rem ancipitem puto.

³⁸⁾ Jam in *B. Kf.* (pag. 73). commemorabatur. Delendus est.

³⁹⁾ Superrevisio D-i Ganglbauer.

Ha Méhely úr feljegyzései között ilyen, némi pontosság révén könnyen elkerülhető symptomákra akadunk, az adataira vont további következtetés is előtérbe tolul.

25. Dr Cserni Béla gyűjtéseihez.

Az Erdélyben való előfordulást már Dr Bálint Sándor vonja kétségbe⁴⁰⁾ két bogárnál, melyeket Dr Cserni Gyulafehérvártt állítólag talált volna. E két bogár: *Oryctes nasicornis* L. és *Lethrus apterus* Lamm. — Név szerint még a következők is gyanuba esnek:

I. Évkönyvben (1888) 306. *Carabus auratus* L., 311. *Dytiscus latissimus* L., 325. *Geotrupes Typhaeus* Leach., 359. *Dicercia berolinensis* Herbst;⁴¹⁾

II. Évkönyvben (1889) 840. *Carabus cancellatus* Ill., 842. — *scabriusculus* v. *nagyágensis* (?!), 844. — *granulatus* v. *incomptus* (?!), 893. *Elatér murinus* L.⁴²⁾, 918. *Isidus Morelii* Rey., 928. *Chilotoma erythrostoma* Fald., 931. *Carabus cancellatus* v. *nigricornis* Dej.

Ezeken kívül a II. Évkönyvben 900. alatti *Lixus paraplecticus* és a 906. alatti *Molytes carinacrostris*, bár nálunk közönséges bogaraknak mondhatók, a kisérletüket képező lelethely-magyarázatnál fogva méltán kétes színezetben tűnnek fel. Így Dr Cserni a *Lixus paraplecticus*-t „fészkes virágzatu növényeken” találta, pedig Fuss már 1869-ben közölte⁴³⁾, hogy e bogár a *Phellandrium aquaticum*-on él,

⁴⁰⁾ Dr Bálint Sándor, Észrevételek Dr Cserni Béla „Gyulafehérvár környékének faunája” című dolgozatára. — *O. T. É* 1890. 101—105. l.

⁴¹⁾ Nyomára jöttem, hogy a faunánkban még eddig nem szerepelt *Dicercia alni* Fisch. (l. 13 l.) a *D. berolinensis* Herbst-féle fajjal volt összetévesztve. Utóbbi kétes.

⁴²⁾ Hihetőleg *Lacón murinus* L.

⁴³⁾ C. Fuss, Verzeichniss der Käfer Siebenbürgens nebst Angabe ihrer Fundorte. — Archiv für siebenbürgische Landeskunde, 1869.

Si inter adnotata D-i M é h e l y occurrunt huiusce modi revelationes, quas parvulo diligentiae modo adhibito evitare potuerit, conclusio quoque fieri potest in cetera.

25. Ad collectiones Dr-is Béla Cserni.

Iam Dr Alexander Bálint in dubitationem vocat⁴⁰⁾ duo coleoptera in Transsilvania occurrere, quae Dr Cserni in propinquis urbi „Gyulafehérvár“ locis invenisse affirmat. Haec duo coleoptera sunt: *Oryctes nasicornis* L. et *Lethrus apterus* Larm. — Nominatim haec quoque cadunt in suspensionem.

In I. Annalibus (a. 1888.) 306. *Carabus auratus* L., 311. *Dytiscus latissimus* L., 325. *Geotrupes Typhaeus* Leach., 359. *Dicercia berolinensis* Herbst⁴¹⁾;

In II. Annalibus (a. 1889.) 840. *Carabus cancellatus* Ill., 842. — *scabriusculus* v. *nagyágensis* (?!), 844. — *granulatus* v. *incomptus* (?!), 893. *Elater murinus* L.⁴²⁾, 918. *Isidis Morelii* Rey., 928. *Chilotoma erythrostoma* Fald., 931. *Carabus cancellatus* v. *nigricornis* Dej.

Practer haec in II. Annalibus sub 900. *Lixus paraplecticus* et sub 906. *Molytes carinaerostris*, etsi apud nos vulgaria coleoptera sunt, ob locum inveniendi iis additum causam dubitandi praebent. Sic Dr Cserni *Lixum paraplecticum* „in plantis compositis (syngenesiis)“ invenisse dicit, attamen Fuss iam anno 1869. memoriae tradidit⁴³⁾, eum in Phel-

⁴⁰⁾ Dr Bálint Sándor, Észrevételek Dr Cserni Béla „Gyulafehérvár környékének faunája“ című dolgozatára. — O. T. É. 1890. pag. 101—105.

⁴¹⁾ Cognitum habeo, in fauna nostra adhuc non occurrentem *Dicercam alni* Fisch. (v. pag. 13.) confusam fuisse specie *D. berolinensis* Herbst. Haec dubia est.

⁴²⁾ Credibiliter *Laeon murinus* L.

⁴³⁾ C. Fuss, Verzeichniss der Käfer Siebenbürgens nebst Angabe ihrer Fundorte. — Archiv für siebenbürgische Landeskunde, 1869.

és én magam is kizárólag ezen növényen észleltem. — *Molytes carinacrostris* minden gyűjtő tudtával alsóbb hegyi régiókban patakok mentén, főképen a Petasites levelein fordul elő, és nem „kövek alatt gyakori mindenütt”; — legalább én kövek alatt soha sem találtam, annál kevésbbé mindenütt. Gyulafehérvár körül egyáltalán nincsenek olyan viszonyok, melyek e bogárnak „mindenütt gyakori” előfordulását megengednék.

Kár, hogy Dr Cserni úr nincs azon kedvező helyzetben, melynél fogva kifogásolt adatainak érvényt szerezhetne, és a felsorolt bogarakat megtekintés céljából átengedhetné.

landrio aquatico inveniri, ipse quoque tantum in hac planta eum inveni. — *Molytes carinaerostris* sententia omnium collectorum in regionibus montanis depresso sitis secundum rivos, et imprimis in foliis Petasitis reperitur, et non est „creber sub lapidibus ubique“; — ego saltem sub lapidibus nunquam inveni, eo minus ubique. Circa urbem „Alba Julia“ (Gyulafehérvár) prorsus non sunt conditiones, quae concedant hoc coleopteron „ubique crebro“ inveniri.

Doleo, quod Dr Cserni non est tam secundo statu, ut indicii improbatas auctoritatem paret et allata coleoptera ad respiciendum mittat.

III.

Bogárfuttató.

Ugy vélem, hogy nem fölösleges, sőt számos entomologus által örömmel üdvözölt munkát végezek, ha az alábbi leírásban egy rendkívüli előnnyel járó készülékre hívom fel a figyelmet. (L. 2. ábra.)

Talán nem csalogodom, ha felteszem, hogy hasonló készülék az entomologusok előtt ismeretlen. E feltevésemben azon körülmény támogat, hogy E. Reitter, a legtöbb gyakorlati ismerettel bíró szakférfiú „Das Insektensieb, dessen Bedeutung beim Fange von Insekten, insbesondere Coleopteren und dessen Anwendung“ című művében⁴⁴⁾ egy szóval sem említ valami hasonlót, és csak mindössze annyit mond: „A rostált anyag átkutatása úgy történik, hogy legezelszerűbben otthon egészen kis részletekre elosztjuk, egy nagy fehér kártyapapirosívrre kiszórjuk és az állatkákat készenlétben tartott borszeszes üvegekbe tesszük. Dohányfüst a mozgolódást gyorsítja olyan fajoknál, melyek magukat halottaknak tettetik.“

Igy gyűjtött mindenki, — magam is.⁴⁵⁾ Midőn azonban huzamosabb kirándulásokról olykor nagy tömegű földet,

⁴⁴⁾ W. E. Z. 1886.

⁴⁵⁾ Megjegyzem, hogy én a cartonpapiros használatával csakhamar felhagytam, és évek óta ugyanazon fehér kautschuk-vászonnal érem be. Ezt sokkal könnyebb kezelni.

III.

Insectophobos.

Operam non inanem, immo multis entomologis gratam me facessere opinor, cum animum illorum ad apparatus utilissimum quendam converto, cuius discriptio infra sequitur. (V. Fig. 2.)

Ni fallor, apparatus huius modi adhuc entomologis ignotus est. Qua in coniectura me confirmat, D-um E. Reitter, ad cuius scientiam probatissimam usus maximus accedit, in opere „Das Insektensieb, dessen Bedeutung beim Fange von Insekten, insbesondere Coleopteren und dessen Anwendung“⁴⁴⁾ nihil huiusce generis commemoratum esse et tantum haec occurrere: „Das Aussuchen des Gesiebes geschieht, indem man dasselbe, am besten zu Hause, in ganz kleinen Partien fein vertheilt, auf einen grossen weissen Cartonbogen ausschüttet und die Thierchen in bereitstehende Fläschchen mit Spiritus bringt. Tabakrauch beschleunigt die Bewegungen solcher Arten, die sich todt zu stellen pflegen.“

Hunc modum colligendi omnisquisque exercebat, — et e go quoque.⁴⁵⁾ Sed cum ab excursionibus longinquiorebus

⁴⁴⁾ W. E. Z. 1886.

⁴⁵⁾ Commemoro, me ab usu chartae densatae (Cartonpapier) brevi cessasse et iam plures annos iisdem linteis ex cautchouc uti. Haec multo facilius tractari possunt.

rostált lombhulladékot stb. hoztam haza, melynek fárasztó átkutatása kiesiny adagokban napokig tartott, a legszorgosabb ügyelet mellett igen sok állatka veszendőbe ment, a folytonos füstölés pedig, illetőleg dohányzás szinte beteggé tett, gondolkodóba estem: vajjon valami uton-módon e nehézségek nem lennének-e leküzdhetők? — Egyes kirándulások alkalmával több ízben beszélgettem ez ügyben Kimakovitz Mór természet-kedvelővel, míg ő — ráérván a kísérlettelre — egy kész tervezetet mutatott be nekem. E tervezet a következő volt:

Fenyőfából egy tetszés szerinti térfogatu, négy lábon álló ládát⁴⁶⁾ olyformán kell készíteni, hogy hátulról előre keskenyedjék és megszűkülő eleje nyílt legyen. Fölül egy könnyen leemelhető, de lehetőleg legjobban záró fedél alkalmazandó, és a lábak legegyszerűbben oldalvást szegezhetők rá. A láda szűken nyíló elejéhez üveglemezekből⁴⁷⁾ készült (éleken erős papirossal beragasztott) kürtő erősítettik, de úgy, hogy e kürtő a láda nyíltan hagyott elejének megfelelő magasságban hiányos legyen, illetőleg a négyszögalakulag összeragasztott üveglemezek közül az, mely a láda ürege felé néz, a nyílás magasságában csak képzeleti, tehát ez oldal csak a láda fölött és a ládán alól kiálló két üveglemez által van képviselve. Ez üvegekürtő fölül üvegből vagy akár cartonból készült jól záró sapkát kap, alul pedig nyílt, és az alsó nyílástól 2 cm-nyi magasságban köröskörül egy alája állítandó pohár befödésére szolgáló négy üveglemez van derekszög alatt reáragasztva.

⁴⁶⁾ Az én készülékem szélessége hátul 48 cm, elől 4 cm; hosszúsága 55 cm, magassága 15 cm; lábai 15 cm magasak.

⁴⁷⁾ Ez üveglemezek hosszúsága 25 cm és szélessége (a láda nyílásának megfelelőleg) 4 cm.

nonnunquam magnum acervum humi, cribrata recrementa et alia domum tulissem, quorum perscrutatio operosa partibus parvulis per complures dies duravit, et adversus curam diligentissimam multae bestiolae perdebantur, suffitio vel herbae Nicotianae fumus, qui mihi assidue ducendus fuit, me aegrotum fere reddidit efficitque, ut diligenter considerarem, num difficultates quodam modo vinci possent? — Ex occasione nonnullarum excursionum saepius colloquebar de hac re cum naturae amico, Mauritio Kimakovitz, dum ille — otium habens experimenta facere — mihi perfectam ferme operis speciem proposuit. Quae specias haec est:

Ex ligno abiegnō cista⁴⁶⁾ quatuor pedibus imposita, laxitate quantalibet struenda est in hunc modum, ut a tergo prorsum minuatur et ut pars antica minuta aperta sit. Superne adhibendum est operculum, facile sublato, sed quam arctissime claudens, pedes autem simpliciter lateribus adfigendi sunt. Ad cistae partem anticam, quae — ut supra diximus — angusta struitur, fumarium ex vitreis resegminibus⁴⁷⁾ (quae in partibus extremis densa charta sunt agglutinata) aptatur, sed ita, ut fumarium congruenter anticae parti cistae apertae apertum sit, vel — ut ita dicam — illud resegminum in formam quadranguli compactorum, quod versus cavum cistae spectat, in altitudine cavi tantum imaginarium sit, ergo hoc latus tantum ex illis duobus resegminibus constat, quae supra et infra cistam prominent. Fumarium superne pileolo ex charta densata vel vitreo operitur, infra autem apertum est, et ab inferiore cavo in altitudine 2 cm ad tegendum vasis subdendi quatuor resegmina vitrea sub angulo recto circum agglutinata sunt.

⁴⁶⁾ Latitudo apparatus mei est a tergo 48 cm, in fronte 4 cm; longitudo 55 cm, altitudo 15 cm; pedum altitudo est 15 cm.

⁴⁷⁾ Haec resegmina 25 cm longa, et (aperturae cistae congruenter) 4 cm lata sunt.

Ilyformán szerkesztendő készüléknek az volt a célja, hogy miután a haza hozott földet stb. egyszerre nagyobb mennyiségben belészórtuk, a gyűjtött állatkák majd megelőzőleg kiállott viszontagságaik után a világosságot árasztó üvegablak irányában fognak menekülni s ekkor az üvegkürtő alatt elhelyezett és borszeszt tartalmazó pohárba potyognak. Már az első kísérlet fényes eredményre vezetett: Bogarak, félröpűek, pókok, ezerlábuak, ászkák stb. vegyest iparkodtak a szűk ablak felé és a pohár tartalma rövid idő múlva szinte feketéllett tőlük. A pókok csakhamar észrevették a veszedelmet és az üvegkürtőben fonadékot szőttek, melybe az aláhulló bogarak is fenakadván, szükségessé vált a kürtő sapkáját leemelni és egy pálczikával a pókhálót egyes tétovázó bogarakkal együtt lekotorni.

Az imént leírt gépezeten utóbb még a következő négy tökéletesítést eszközöltem:

1. A láda fa-fenekét czinkes bádoggal helyettesítettem, mert sűrű használat mellett a nedves föld stb. megrohasztja a fát.

2. Hogy a rostált anyagot ne egy tömegben kellessen beszórni, mert így az állatkák aránylag nehezen eviczkeltek ki, a ládát félmagasságban (az ábrán pontozott vonallal jelölve) ketté osztottam, vagyis a középén megerősített léczekre egy második mozgó bádogfeneket alkalmaztam.⁴⁸⁾ E második bádogfenék a reá erősített fülek segítségével könnyen kiemelhető vagy visszatehető.

3. Mindkét bádogfenék az üvegkürtőbe kinyuló s ívalakban legörbitett párkánynyal végződik, hogy az állatkák tétovázása lehetőségig meghiúsíttassék.

4. A láda oldalába lyukat furtam, mely dugóval zárható.

⁴⁸⁾ Egy az enyémmel magasabbra készített ládában esetleg több emeletet is lehetne elrendezni, mi csak előnnyel járna.

Apparatus hoc modo struendo illa est ratio, ut materiam cribratam simul in cavum machinae inspergamus, bestiolae collectae post tot res adversas et calamitates versus fenestras vitreas collustratas confugient et in vas, fumario subpositum ac vini spiritu repletum, incidunt. Iam experimentum primum optime successit: Coleoptera, Hemiptera, Araneae, Myriapoda, Onisci ect. commixta petebant fenestras angustas et brevi tempore multitudine eorum vas totum ferme nigrum factum est. Araneae intellecto periculo statim texuerunt telas, quibus coleoptera quoque incidentia adhaerescebant; quo circa necesse fuit tegumen fumarii tollere et bacillo telas una cum coleopteris vacillantibus devertere.

Machinam nunc descriptam his quoque quatuor partibus comprehensis excolui:

1. Pro ligneo alveo cistae laminam zinceam adhibui, quia humus in usu frequenti lignum putridum facit.

2. Ne massa cribrata simul inspergenda esset, quo enim modo bestiolae difficile praeceperant, cistam in dimidia altitudine (in figura addita punctis designatur) in duas partes distribui, hoc est: in medio defectis asserculis alterum alveum mobilem adhibui.⁴⁵⁾ Qui alveus alter lamineus adfectis auri-
bus facile tolli reponique potest.

3. Ambo alvei lamnei marginem in fumarium vitreum eminentem et rotunde curvatum habent, ut vacillatio bestio-
larum maxime irrita fiat.

4. In latus cistae foramen, cortice obturabile, terebravi,

⁴⁵⁾ In cista, quae maior struitur, quam mea, plura forte tabu-
lata possunt erigi, quod magna commoda praebet.

Ez arra szolgál, hogy időnkint dohányfüstöt lehessen befujni, mi által a lusta, tétovázó vagy világosságot kerülő állatkák is mozgásra indíttatnak.

Különösen a gyorslábu és elrepüléssel menekvő bogarak mind egy szálíg a biztos halálba rohannak, holott az általán szokásos keresgéléssel ezekből aránylag kevés zsákmányra lehet szert tenni, mert gyorsaságuk a legéberebb szemmel s a legügyesebb kézzel daczol. A parányi bogárkák, pl. *Trichopteryx*, *Ptenidium*, *Bythinus*, *Eucomus*, *Atomaria*, *Eusthetus* stb. mily könnyen kikerülnek a figyelmet, és e készülékkel százakra menő számban szerezhetők meg (l. II. 17.); a fürgé bogarak, pl. *Orchesia*, *Crepidodera*, *Aphthona*, *Longitarsus* stb. valóban boszantottak rendkívüli ügyességükkel, most pedig hanyatt-homlok rohannak a biztos veszedelembé.

Egy az üvegkürtő elébe helyezett gyertyalánggal e készülék éjjel is működésben tartható, mi szintén nagy előnyt jelent.

Az egyszer kifuttatott anyag azonban most sem lesz eldobva, hanem az ismételt töltést megelőzőleg egy zsákba ürítendő ki. Ezt én alkalmilag (de minél előbb) a régi módon már csak felületesen vizsgálom át és Reitter útmutatása szerint egy nagyobb faedényben flanell-szövettel takarom le, hogy a tettetés nagymestereit, pl. a *Platytarsus*- vagy *Acalles*-féléket se szalaszszam el.

Azon véleményyt táplálom, hogy az apró bogárvilág egyes fajainak viszonylagos számban kifejezhető gyakori vagy gyér előfordulásához csakis ezen készülék segítségével lehet hozzávetni.

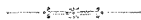
ut interdum fumus plantae Nicotianae inspirari posset, quare bestiolae pigrae, vacillantes vel lucem fugientes commoventur.

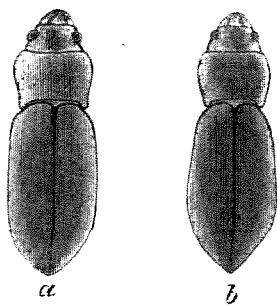
Praecipue scarabaei pernices et avolando fugientes sine exceptione mortis fiunt, verum consueto quaeritandi more pauca eorum capiuntur, quia celeritate repugnant oculis vigilissimis et manibus habilissimis. Bestiolae perpusillae, velut *Trichopteryx*, *Ptenidium*, *Bythinus*, *Eucommus*, *Atomaria*, *Euasthetus* ect. quam facile effugiunt oculos, et hoc apparatu numero permagno acquiri possunt (v. II. 17.); coleoptera agilia, velut *Orchesia*, *Crepidodera*, *Aphthona*, *Longitarsus* ect. profecto mihi, qua sunt alacritate, multum offensionis inferebant, nunc autem praecipites currunt in exitium.

Flamma candelae, fumario vitreo praeposita, hic apparatus noctu quoque usurpari potest, itemque magnum commodum praebet.

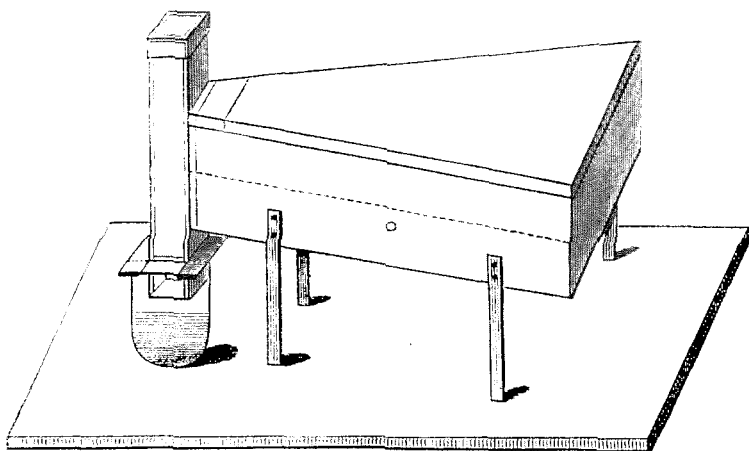
Materia semel pervestigata nec nunc erit abiicienda, sed antea cistam denuo impletam in saccum funditur. Hanc materiam data facultate (sed brevi tempore) iterum pervestigo vetere niore et — ut Reitter iubet — in vasi maiore ligneo textilibus, quae vocantur „flanell“, operio, ne simulantes illi famosissimi, *Platytarsi* vel *Acalles* aufugere possint.

Persuasum habeo, rationem, quae sit inter numerum nonnullarum specierum pusillarum crebro vel raro occurrentium, tantum auxilio huius machinae constitui posse.

1. ábra. — Fig. 1.

2. ábra. — Fig. 2.

Ormay Sándor. Újabb adatok Erdély bogártanájához. (Recentiora supplementa faunae coleopterorum in Transsilvania.) Budapest. 1890.